

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929.5Eggenberg
930.85(497.4-89)"16"

Prejeto: 28. 10. 2014

Renata Komić Marn

univ. dipl. prof. francoskega jezika in umetnostne zgodovine, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta,
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: Renata.Komic@zrc-sazu.si

Kratka zgodovina rodbine Eggenberg s posebnim ozirom na slovenski prostor

IZVLEČEK

Knežja rodbina Eggenberg je ena najpomembnejših štajerskih rodbin, ki je zlasti v 17. stoletju izrazito zaznamovala tako politično kot tudi umetnostno podobo dežele. Toda literatura o knezih Eggenbergih se večinoma omejuje na današnji avstrijski prostor, njihova dejavnost tako na Kranjskem kot na slovenskem Štajerskem pa je slabše raziskana. Kot so domači raziskovalci že opozarjali, je rodbina pomembno vplivala tudi na prostor dežele Kranjske, saj so v 17. stoletju kar štirje knezi iz njenih vrst postali kranjski deželni glavarji. Pričujoče besedilo predstavlja poskus, na enem mestu združiti zlasti za slovenski prostor relevantno vedenje o rodbini Eggenberg in odpreti nove poti v smeri nadaljnega raziskovanja njenega delovanja na Kranjskem in Spodnjem Štajerskem.

KLJUČNE BESEDE

Eggenbergi, plemiške rodbine, kulturna zgodovina, zgodovinski pregledi, Kranjska, deželni glavarji

ABSTRACT

A SHORT HISTORY OF THE EGGENBERG FAMILY WITH A SPECIAL EMPHASIS ON THE SLOVENIAN TERRITORY

The princely family of Eggenbergs was one of the most important Styrian families that, especially in the 17th century, marked both the political and artistic life of the province. However, literature on the Eggenberg princes primarily focuses on the territories of the present day Austria, while their activities in Carniola and Slovenian Styria still remain under-researched. As Slovenian researchers have already pointed out, the family also wielded important influence on Carniola, with no fewer than four princes from its line becoming Carniolan provincial governors (Landeshauptmann) in the 17th century. This text aims to combine the knowledge on the Eggenberg family that is most relevant for the Slovenian territory and to open new paths towards further research of their activities in Carniola and Lower Styria.

KEY WORDS

Eggenbergs, nobility, cultural history, historical overviews, Carniola, provincial governors

Uvod

Pisec prve biografije prvega kneza Eggenberga¹ je že v 19. stoletju ugotavljal, da Štajerci ne vedo veliko o zaslužnih dejanjih tega slavnega moža,² ki se je rodil kot protestantski plemič, umrl pa kot katoliški knez, vojvoda in guverner Notranjeavstrijskih dežel. A četudi je v 19. stoletju spomin na pomembno zgodovinsko vlogo predstavnikov nekdanje gotovo najvplivnejše in najmogočnejše rodbine na Štajerskem zbledel, so bili Eggenbergi vedno znani po svojih ogromnih posestih in skoraj legendarnem bogastvu, predvsem pa po nesrečni usodi, ki jih je doletela v drugem desetletju 18. stoletja. Takrat so v štirih letih umrli kar štirje člani rodbine, ki je tako po moški strani izumrla.

Svojemu bogastvu in ugledu primerno so bili knezi med najpomembnejšimi meceni na Štajerskem v 17. stoletju. Njihovo naročniško dejavnost je v svoji doktorski disertaciji leta 1974 podrobno predstavil Gerhard Bernd Marauschek.³ Veliko podatkov je moč najti tudi v publikacijah, posvečenih dvorcu Eggenberg, ki jih pripravlja Barbara Ruck, por. Kaiser, s sodelavci.⁴ Med starejšimi pisci velja priporočiti zlasti Hansa pl. Zwiedineck-Südenhorsta, ki je leta 1880 na podlagi arhivskih virov napisal biografijo Janeza Ulrika kneza Eggenberga,⁵ o vseh članih rodbine pa je gotovo najbolj izčrpno pisal Walter Ernst Heydendorff.⁶ A vendar se literatura o knezih Eggenberg večinoma omejuje na današnji avstrijski prostor, njihova dejavnost tako na Kranjskem kot na slovenskem Štajerskem pa je slabše raziskana. Na to težavo je že opozorila Metoda Kemperl, ki je predstavila dve cerkveni ustanovi Eggenbergov na Kranjskem in analizirala njuno stavbno zgodovino,⁷ na pomanjkanje vedenja o vlogi knezov na Kranjskem pa je že davnega leta 1840 opozarjal tudi Job Sonntag v *Carniolii*: »O, da bi se prav kmalu našlo izkušeno pero, ki bi nam sporočilo natančnejše podatke o eggenberških dejanjih in posestih na Kranjskem.«⁸ Njegovo opozorilo je resno vzel kranjski muzealec Karl Prenner, ki je v istem časopisu objavil krajši sestavek o knežji družini, a je »kranjski vidik« pri tem ostal nedorečen.⁹ To

Grbi deželnih glavarjev iz knežje rodbine Eggenberg, poslikava iz srede 18. stoletja, kapela sv. Jurija na Ljubljanskem gradu (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Renata Komič Marn)).

je presenetljivo, saj so bili knezi Janez Ulrik, Janez Anton, Janez Sajfrid in Anton Jožef deželni glavarji na Kranjskem med letoma 1602 in 1649 ter 1673 in 1714. V kapeli sv. Jurija na Ljubljanskem gradu so tako med grbi kranjskih deželnih glavarjev naslikani tudi štirje grbi štirih knezov Eggenbergov. Kljub temu je rodbina Eggenberg do današnjih dni ostala brez gesla v *Slovenskem biografskem leksikonu* ali v *Enciklopediji Slovenije*, spomin na prisotnost njenih članov na Kranjskem pa so ohranjali zgolj posamezni prispevki.¹⁰ Pričujoče besedilo predstavlja poskus, na enem mestu združiti zlasti za slovenski prostor relevantno vedenje o rodbini Eggenberg in odpreti nove poti v smeri nadaljnega raziskovanja njenega delovanja na Kranjskem in Spodnjem Štajerskem.

Prvi Eggenbergi

V 15. stoletju so bili člani rodbine preprosti graški meščani. Prvi znani Eggenberg, Ulrik, je omenjen v

¹ Gl. Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*.

² Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 27.

³ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*.

⁴ Ruck, Kryza-Gersch, *Schloß Eggenberg*; Ruck, *Hans Adam Weissenkircher*; Kaiser, *Schloß Eggenberg*; Kaiser, *Schloss Eggenberg*.

⁵ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*.

⁶ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*.

⁷ Gl. Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*.

⁸ »Möchte doch recht bald eine geübtere Feder sich finden, und über die Thaten und Besitzungen der Eggenberge in Krain uns nähere Daten mittheilen.« Sonntag, *Das fürstliche Haus Eggenberg*, 32, str. 126.

⁹ Prim. Prenner, *Die Eggenberge*, 69; Prenner, *Die Eggenberge*, 70; Prenner, *Die Eggenberge*, 71; Prenner, *Die Eggenberge*, str. 72.

¹⁰ Gl. npr. Blaznik, *Loško gospostvo*; Ludvik, *Eggenbergi in eggenberški arhivi*; Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*.

graških arhivskih virih kot mestni sodnik leta 1432.¹¹ Pot med uspešne podjetnike v takrat cvetočem središču cesarstva mu je zagotovila poroka z Barbaro Giebinger, hčerjo hubnega mojstra v Gradcu.¹² Kot prodajalec in trgovec je imel podružnice v Radgoni, Zagrebu in Budi.¹³ Omenja ga tudi pogodba iz leta 1436, s katero je cesar Friderik III. Habsburški (1415–1493) Ulriku in nekaterim drugim graškim meščanom podelil izključne kovne in menjalne pravice.¹⁴ Ulrik, ki je umrl leta 1448, je z ženo in številnimi drugimi člani rodbine pokopan na dvorišču stolnice sv. Egidija v Gradcu.¹⁵ Njegov nagrobnik je bil menda v fresko tehniki naslikan na desni strani glavnega portala in se ni ohranil,¹⁶ a vendar so bili sredi prve polovice 19. stoletja sledovi stare poslikave, pod katero je bilo moč v gotici prebrati nagrobni napis Ulrika Eggenberga in njegove žene Barbare, še vidni na steni zraven glavnega vhoda v stolnico.¹⁷ Med poslikavami s stare stolnice je znana tudi tako imenovana *Eggenberger Bild*. Ta podoba Marije zaščitnice naj bi nastala v spomin na Ulrika Eggenberga kot votivna slika, stala pa je na zahodni steni graške stolnice.¹⁸ Danes jo poznamo samo po poznejšem barvnem tisku, ki ga hrani Mestni muzej v Gradcu.

Tako so bili temelji za bliskoviti vzpon Eggenbergov med najpomembnejše rodbine v cesarstvu ustvarjeni s trgovino in finančnim poslovanjem.¹⁹ Ulrikov sin Boltežar je nadaljeval graško družinsko linijo in povečal očetov posej. Z vinom in živino je trgoval po celi Štajerski pa tudi na Madžarskem in Češkem ter vse do Benetk. Pridobil si je tudi druge pomembne vire dohodkov in kmalu začel posojati denar cesarju Frideriku III.,²⁰ ki se je rad zadrževal v rodnem Gradcu.²¹ Med letoma 1458 in 1461 je bil imenovan za cesarskega kovnega mojstra v Gradcu, po letu 1461 pa še v Sentvidu na Glini in Ljubljani.²² Kmalu je postal eden najpremožnejših mož v deželi. V Slovenskih goricah je imel ob reki Pesnici bogato posest, med letoma 1485 in 1496 pa je imel v zakupu imenje in deželno sodišče Radovljico na Gorenjskem.²³ Po izročilu naj bi tudi postavil prvi papirni mlin na Štajerskem.²⁴ Njegova dejavnost se vendarle ni omejevala zgolj na kopičenje bogastva. Skupaj z drugimi dobrotniki je pred letom 1451

ustanovil *Eckennperger Stifft*, graško mestno bolnišnico za stare in revne.²⁵ Ta je stala blizu glavnih mestnih vrat, v delu mesta, imenovanem *Paradeis*, kjer so Eggenbergi pozneje postavili še majhno kapelico, posvečeno Vsem svetnikom, in si uredili družinsko grobnico.²⁶ Premožni Boltežar je podpiral tudi samostanske ustanove. Ko je Friderik III. opustil gradnjo graškega frančiškanskega samostana, je nadaljeval cesarjevo delo, svojo čudovito hišo v Gradcu je začasno dal na razpolago graškim dominikankam, ki so morale zapustiti svoj samostan pri sv. Lenartu, dominikancem pri *Heiligenblut* v Gradcu pa je daroval vinograde in pašnike v *Rosenberge*.²⁷ Pomagal je tudi utrditi mesto in mestni grad.²⁸ Žal so se zanj stvari slabo obrnile, ker je nenehno koval slabe novice in je zato končno padel v nemilost pri Frideriku III., ki ga je leta 1493 dal zapreti v ječo.²⁹ Kljub temu je Boltežar menda iz ječe cesarju odobril še eno posojilo.³⁰ Potem ko sta tako ujetnik kot cesar še istega leta umrli, je Friderikov naslednik Maksimilijan I. rodbini Eggenberg priznal dolg. Leta 1496 so namreč Boltežarjevi otroci od cesarja prejeli gospostvo *am Graben*.³¹ Ne vemo, ali je Friderik III. Boltežarju podelil plemiški naziv,³² je pa zelo verjetno, da ga je ta dobil pred letom 1485, ko je začel upravljati deželno sodišče v Radovljici, kajti ta služba je zahtevala plemiški stan.³³ Po nekaterih podatkih naj bi že leta 1467 prejel plemstvo od madžarskega kralja Matije Korvina, potem ko je na njegovem dvoru služil kar nekaj let.³⁴ To bi pojasnilo tudi pojav treh krokarjev v eggenberškem grbu, saj je bil krokar simbol Matije Korvina.³⁵ Boltežar je bil verjetno prvi, ki je med letoma 1460 in 1479 začel nositi grb s tremi krokarji, kajti z očetom Ulrikom sta prej imela v ščitju dva prekrizana racaka.³⁶ Čeprav je precej nečastno umrl v ječi, so ga pokopali v eggenberški družinski grobnici v *Allerheiligenkirche*. Od vseh nagrobnikov članov rodbine Eggenberg iz te cerkve se je ohranil le njegov.³⁷ Danes ga hranijo v stari Marijini kapeli v dvorcu Eggenberg v Gradcu.

¹¹ Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 32.

¹² Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 19.

¹³ Prav tam; Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 10.

¹⁴ Ilwof, Peters, *Graz*, str. 145.

¹⁵ Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 125.

¹⁶ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 9.

¹⁷ Polsterer, *Grätz*, str. 96.

¹⁸ *Kärnten und Steiermark*, str. 330.

¹⁹ Prim. Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 7.

²⁰ Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 33.

²¹ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 18.

²² Prav tam, str. 23; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 27; Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 10.

²³ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 28.

²⁴ Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 10.

²⁵ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 24; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 29. Cerkev je bila zgrajena v letih 1485–86; prim. Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 46.

²⁶ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 25.

²⁷ Polsterer, *Grätz*, str. 380; Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 126.

²⁸ Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 126.

²⁹ Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 11.

³⁰ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 24.

³¹ Polsterer, *Grätz*, str. 380.

³² Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 11.

³³ Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 37.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Becker, *The Beginnings*, str. 10; Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 36.

³⁶ Prim. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 19; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 29.

³⁷ Za natančnejše podatke o usodi nagrobnika gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 26.

Nagrobnik Hansa Eggenberga, 1481, zunanjščina župnijske cerkve sv. Janeza Krstnika v Radgoni (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Renata Komič Marn)).

Ulrikov drugi sin Hans († 1481) je ustanovil radgonsko vejo rodbine,³⁸ katere najodličnejši predstavnik je bil Rupert Eggenberg. Hansov nagrobnik stoji ob zunanji steni mestne župnijske cerkve v Radgoni, na njem pa je najstarejša znana upodobitev eggenberškega grba s tremi krokarji iz leta 1481. Najstarejšo listino s takšnim grbom iz leta 1479 pa hrani Osrednji arhiv nemškega viteškega reda na Dunaju.³⁹

Hansov vnuk Krištof († 1551) je leta 1529 s svojim bratrancem Volfom († 1536) iz graške veje sodeloval pri obrambi Dunaja. Nato se je posvetil službovanju in se po letu 1543 umaknil iz javnega življenja.⁴⁰ Takrat je od grofa Jurija Schaumburga ku-

pil Ernovž (Ehrenhausen) in dal tam zgraditi utrjen grad.⁴¹ Bil je vnet privrženec nove luteranske vere in je bil pred letom 1520 skupaj z bratrancem Volfom povzdignjen v viteški stan.⁴² V Ernovžu, kjer je na glavnem trgu stala mala cerkva, posvečena Marijiniemu vnebovzetju, ki jo viri omenjajo v letih 1543 in 1574, so Eggenbergi ustanovili beneficij.⁴³ Cerkev je bila pozneje porušena in na njenem mestu se danes nahaja poznobaročni vodnjak. Nagrobnike članov ernovške linije iz beneficianske cerkvice so sredi 18. stoletja prenesli v ernovško župnijsko cerkev. Tako sta tam ohranjena nagrobnika Krištofa in njegove žene Helene Fugger s Tirolskega,⁴⁴ razen tega hranijo tam tudi nagrobnike dveh Krištofovih sinov: Janeza Krištofa († 1581) in njegove žene Marije Galler ter Jerneja († 1583) in njegove žene Justine pl. Breuner.⁴⁵ Jernej je okrog srede stoletja kupil gosposčino Strass, kjer je dal povsem na novo pozidati grad,⁴⁶ Janez Krištof pa je gospostvu Ernovž menda priključil imenja Eggenberg v Slovenskih Goricah.⁴⁷

Tako Jernej kot Janez Krištof sta bila skoraj zagotovo protestanta, srednji sin Rupert (1546–1611) pa je ostal zvest katoliški veri.⁴⁸ Bil je edini, ki se je resno

Rupert baron Eggenberg (<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/fwbb/klebeband1> (Wikimedia Commons)).

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam, str. 11.

⁴³ Schweigert, *Die Pfarrkirche*, str. 4.

⁴⁴ Za reprodukcijo gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, repr. 9.

⁴⁵ Schweigert, *Die Pfarrkirche*, str. 16.

⁴⁶ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 11.

⁴⁷ Prav tam, str. 12.

⁴⁸ Za Rupertovo biografijo gl. Zwiedineck-Südenhorst, Ruprecht von Eggenberg, po njem povzel Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 39–46.

³⁸ Za ernovško linijo gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 29–38.

³⁹ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 25.

⁴⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 10.

Mavzolej Ruperta barona Eggenberga v Ernovžu (Ewald Gabardi (Wikimedia Commons)).

posvetil vojaški karieri. Sloves rodbine Eggenberg se je z njim širil po celem cesarstvu, saj je Rupert v službi parmskega vojvode Aleksandra Farneseja Špancem pomagal podjarmiti nizozemske province in si bliskovito prislužil visok položaj.⁴⁹

Rupert je bil najprej grajski glavar (*Schlosshauptmann*) v Gradcu, to službo je na utrjenem graškem gradu, ki so ga gradili od leta 1574 naprej, opravljal kot prvi.⁵⁰ Rupert Eggenberg, Andrej Auersperg (Turjaški) in hrvaški ban Tomaž Erdödy so leta 1593 premagali turško vojsko v znameniti bitki pri Sisku. Vsi so bili bogato nagrajeni, najbolj pa Rupert.⁵¹ Leta 1594 je prevzel poveljstvo nad avstrijskimi četami v Vojni krajini in kmalu je postal cesarski svetnik in minister, pozneje pa še topniški častnik in generalni poveljnik topništva.⁵² Zaradi svojih zaslug je bil leta 1598 končno povzdignjen v barona.⁵³ Zanimivo je, da ga Gruden v svojem sestavku o slavni bitki pri Sisku imenuje štajerskega Slovenca.⁵⁴ V ne prav lepem spominu pa so Ruperta ohranili v Škofji Loki, kamor je med letoma 1591 in 1604, ko je imel v zakupu loško gospostvo, enkrat letno hodil pobirati dohodke in se prerekat s predstavniki freisinške škofije,

ki mu je gospostvo izročila v najem.⁵⁵

Rupertova zmaga v bitki pri Sisku je veliko pripeljala k ugledu rodbine. Slavnega generala so z vsemi častmi slovesno pokopali leta 1611 v Ernovžu, v mavzoleju, ki ga je sam pričel graditi leta 1609. V oporoki je ustanovil ernovški fidejkomis, za univerzalnega dediča pa je določil nečaka Volfa, Jernejevega sina, ki je tudi ostal zvest katoliški veri.⁵⁶ Dedič Volf se je prav tako odločil za vojaško kariero in umrl leta 1615 v Karlovcu.⁵⁷ Tudi on je pokopan v Rupertovem mavzoleju, kjer naj bi počivali samo katoliški in moški člani, ki so dosegli najvišje vojaške časti.⁵⁸ General je v oporoki naročil, naj njegovi dediči nadaljujejo z gradnjo mavzoleja. Nečak in dedič Volf se je stričevih navodil iz oporoke držal, po njegovi smrti pa so dela nadaljevali šele v letih 1681 in 1682, za časa Janeza Kristjana, Eggenberga iz graške veje. Vsekakor so se tudi takrat še vedno držali starega načrta, ki ga je izdelal Johann Walder.⁵⁹

Volfovi potomci so bili protestanti, zato so imeli nemalo težav in Rupertovega fidejkomisa niso mogli uživati.⁶⁰ Ernovška veja je izumrla leta 1646, ko je vsa posestva podedoval Janez Anton knez Eggenberg iz graške veje.

⁴⁹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 13.

⁵⁰ Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 127; Sonntag, *Das fürstliche Haus Eggenberg*, 30, str. 118.

⁵¹ Na Kranjskem sicer za zmagovalca te bitke velja »kranjski Ahil« Andrej Auersperg, ki ga starejša avstrijska zgodovinska literatura v zvezi z bitko pri Sisku redko omenja. Za recepcijo historičnega dogodka na Slovenskem gl. Reisp, *Zgodovino-pisje*.

⁵² Gl. Polsterer, *Grätz*, str. 382; Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 127; Marauschek, str. 14–15.

⁵³ Frank, *Standeserhebungen*, str. 263.

⁵⁴ Gruden, *Slavni dan Slovencev*, str. 275.

⁵⁵ Za arhivsko izpričane dogodke in zlasti spore Eggenberga s freisinškim škofom in domačini gl. Blaznik, *Loško gospostvo*.

⁵⁶ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 47; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 17–19.

⁵⁷ Schweigert, *Die Pfarrkirche*, str. 17.

⁵⁸ Prav tam.

⁵⁹ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 46.

⁶⁰ Prav tam, str. 47–50; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 22.

Sajfrid in Ana Benigna

Ulrikov sin Boltežar Eggenberg je pred letom 1460 kupil posest na algersdorfskih poljanah, kjer je pozneje postavil *Orthof*, utrjeno graščino s kapelo Device Marije.⁶¹ Boltežarjev najstarejši sin iz drugega zakona in Krištofov bratranec Volf je nadaljeval algersdorfsko oziroma graško družinsko linijo, njegov dedič pa je bil sin Sajfrid, ki je družinsko posest v Gradcu še povečal. Sajfrid je bil že leta 1555 graški župan,⁶² pot med odličnike pa si je utrl tudi z izbiro neveste: Ana Benigna, s katero se je poročil leta 1558, je bila hči cesarskega dvornega svetnika Žige Gallerja pl. Schwanberga in Ane baronice Herberstein.⁶³ V letih 1575–1577 je kupil Herbersdorf in Schleierhof pri Stainzu ter Harmsdorf z Wartenauerhofom.⁶⁴ V Schleierhofu je dal postaviti veličastno renesančno rezidenco, ki se ni ohranila.⁶⁵

Kaže, da je cesar Ferdinand I. Sajfrida zelo cenil, čeprav je bil ta protestantske vere. O njunem posebnem odnosu obstajajo številni zapisi zgodovinarjev, ki najraje navajajo naslednjo zgodbo: cesar je Sajfrida obiskal v njegovem domovanju in ga prosil za finančno podporo v boju proti Turkom. Eggenberg ni imel gotovine, vendar je obiskovalcu obljubil pomoč. Le tri ure pozneje so Sajfridovi podrejeni osuplemu cesarju prinesli 100.000 goldinarjev.⁶⁶ Ta anekdota priča o legendarnem Eggenbergovem bogastvu in kaže, da so bili pisci plemiču naklonjeni. Leta 1568 je prodal *Eggenberger Stift* v *Paradeis* štajerskim stanovom.⁶⁷ Takrat sta tam stali le ena hiša in ena kapela, prodal pa ju je za 4500 funtov in 100 dukatov.⁶⁸ Sajfrid je kapelo že 10 let poprej prepustil luteranskemu deželnemu kaplanu za opravljanje praznične službe božje. To je razumljivo, saj je menda tudi v vse cerkve, ki so jih postavili ali dotirali njegovi predniki, nastavljal luteranske pastore, čeprav je Ferdinand I. zaukazal drugače.⁶⁹ Stanovi so kupljeno cerkev povečali in leta 1574 postavili novo protestantsko šolo, ki so jo leta

1598 na ukaz deželnega kneza zaprli⁷⁰ in nekaj let pozneje na tem mestu ustanovili samostan klaris, ki je bil 1782 razpuščen, cerkev in samostansko poslopje pa so podrli.⁷¹

Po Sajfridovi smrti leta 1594 je vdova Ana Benigna še nekaj let uporabljala eggenberško graščino in mestno palačo, potem pa se je preselila na Kranjsko in prevzela upravljanje gosposčine Postojna.⁷² Gospostvo Postojna naj bi po nekaterih podatkih kupil Sajfrid leta 1581.⁷³ Nasprotno piše v prodajni pogodbi za Postojno iz leta 1669, da jo je kupil Sajfridov sin Janez Ulrik.⁷⁴ Nakup je povezan z imenovanjem Janeza Ulrika za deželnega glavarja Kranjske leta 1602, saj je ta funkcija zahtevala njegovo občasno, a vendarle redno prisotnost na Kranjskem. Po literaturi sodeč naj bi se Sajfridova vdova na Kranjsko preselila po letu 1608, torej šele šest let po sinovem imenovanju.⁷⁵ V zvezi s tem podatkom je zgovorno Radicsevo poročilo, da je nadvojvoda Ferdinand Postojno leta 1608 Janezu Ulriku baronu Eggenbergu najprej zastavil, nato pa mu jo leta 1616 prodal.⁷⁶ Starejši pisci so torej vedeli, da je mati upravljala Postojno, in poznali so datum zaustavitve gosposčine Eggenbergu, zato so trdili, da je na Kranjsko prišla po letu 1608. Marauschek je še ugotovil, da jo arhivski viri omenjajo na Kranjskem v letih 1622 in 1623, datum njene smrti pa je postavil pred letom 1625; pokopana je namreč v kapeli sv. Urha pri ljubljanskih jezuitih, kjer je njen sin Janez Ulrik 25. maja 1625 daroval za oltar Vseh svetih.⁷⁷

Ana Benigna Eggenberg je na Kranjsko najbrž prišla kot privrženka katoliške vere, saj je v stari ljubljanski katedrali še pred letom 1611 dala postaviti oltar sv. Križa. Veider pravi, da sta za obnovo oltarja že leta 1609 poskrbela Tomaž Hren in Ana Benigna Eggenberg, vendar virov za to trditev in datacijo ne navaja.⁷⁸ Šcarlichijevo vizitacijsko poročilo poroča, da je bil oltar sv. Križa leta 1631 prislonjen k prvemu slopu, šteto od prezbiterija, in sicer na južni strani.⁷⁹ Kljub vsemu trudu pa se tudi beneficij gospe Eggenberg pri oltarju sv. Križa ni obnesel, saj je morala cer-

⁶¹ Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 7, 47.

⁶² Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 56.

⁶³ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 8; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 32.

⁶⁴ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 8; Zahn, *Steirische Miscellen*, str. 76.

⁶⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 33.

⁶⁶ Prim. npr. Polsterer, *Grätz*, str. 381.

⁶⁷ Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 41; Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 11. Janisch trdi, da sta posest darovala Sajfridov oče Wolfgang in stric Jakob, Polsterer celo navaja domnevno leto donacije, 1540, čeprav je Wolfgang umrl leta 1536; prim. Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 127; Polsterer, *Grätz*, str. 30, 125.

⁶⁸ Ilwof, Peters, *Graz*, str. 183; Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 57. Za datum prodaje gl. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 34, 42.

⁶⁹ Še leta 1580 je kljuboval cesarju in je na svojem gradu dalj časa nudil zavetje učitelju na *Stiftschule* Magistru Gašperju Kratzerju, ki je bil izgnan iz Gradca, gl. Polsterer, *Grätz*, str. 381.

⁷⁰ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 58.

⁷¹ Ilwof, Peters, *Graz*, str. 211; Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 59. Za staro Eggenbergovo ustanovo ter ustanovitev in razvoj samostana gl. Polsterer, *Grätz*, str. 125ss; Kohlbach, *Die barocken Kirchen*, str. 8ss.

⁷² Schuster, *Capella Beate Marie Virginis*, str. 41–42.

⁷³ Sapač, *Grajske stavbe*, 1, str. 98.

⁷⁴ Prim. citat iz pogodbe v Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 36, op. 101.

⁷⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 36.

⁷⁶ Radics, *Adelsberg*, str. 21. Gl. tudi Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 28.

⁷⁷ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 36, op. 102. Podatek o oltarju je zabeležil Valvasor, *Die Ehre*, VIII, str. 711.

⁷⁸ Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 72.

⁷⁹ »In medio Ecclesiae ad columnam primam in cornu Epistolae est Altare S^{mac} Crucis dicatum constructur ut dicitur a bolim bonae memoriae Illma D. Benigna ab Eggenberg Matre Serenissimi Ducis Cromolonii, habens tabelam depictam, pro Icone, cum Crucifixo maiori desuper.« Citirano po Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 104–105, op. 40; gl. tudi str. 71.

Oltar sv. Križa v stolnici sv. Miklavža v Ljubljani
(© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Andrej Furlan)).

kev sama skrbeti za vzdrževanje oltarja.⁸⁰ Vizitacijsko poročilo iz 1631 poroča, naj se vojvoda (sin Benigne Eggenberg) naprosi, da za oltar poskrbi in ga olepša, poznejša opazka pa pravi: »Nihil factum est a filio«. ⁸¹ Na oltarju je menda že od srede 15. stoletja stalo leseno gotsko Križanje, osrednja figura Križanega pa je edini ohranjeni element starega Križevega oltarja.⁸²

Gospa Eggenberg pa je s škofom Tomažem Hrenom razpravljala tudi o obnovi kapele in božje službe na ljubljanskem gradu: (takrat še) baronica je 2. januarja 1616 Hrenu pisala z blejskega gradu, naj poskrbi za božjo službo v kapeli ljubljanskega gradu, za katero je svojčas tako skrbel.⁸³ Ni čudno, da se je

mati kranjskega deželnega glavarja zavzela za grajsko kapelo, saj so bili deželni glavarji vojvodine Kranjske nameščeni v trdnjavi deželnega kneza na ljubljanskem gradu. Kapela, v kateri je 14. septembra 1489 cesar Friderik III. ustanovil beneficij v čast sv. Jurija, sv. Pankraca in sv. Helene, je bila že konec 16. stoletja v tako slabem stanju, da so jo morali leta 1595 obnoviti.⁸⁴ O poznejši obnovi, na katero bi lahko kazalo omenjeno pismo, zaenkrat ni podatkov. Vsekakor je škof Tomaž Hren imel stike tudi z deželnim glavarjem, saj mu je leta 1628 pisal iz Gornjega Grada.⁸⁵

Da je bila Benigna Eggenberg vneta pokroviteljica cerkvenih ustanov, priča tudi znesek 3000 gld, ki ga je leta 1635 za gradnjo samostana klaris v Ljubljani volil Mihael Taler, »ker je to pred leti obljubil pokojni Benigni kneginji Eggenberški«. ⁸⁶ Mihael Taler je sicer že leta 1604 jezuitom podaril nek vinograd,⁸⁷ ker pa je Ana Benigna Eggenberg pokopana ravno pri jezuitih, velja natančneje predstaviti njeno vez s tem redom.

Leta 1597 so po daljših prizadevanjih poznejšega cesarja Ferdinanda II. in tedanjega stolnega dekana Tomaža Hrena, ki je istega leta postal škof, prišli v Ljubljano prvi jezuiti. Vernikom so poskušali poleg izobrazbe nuditi tudi posebne oblike verskega udejstvovanja, zlasti v okviru bratovščin. Hren je povsod oživil delovanje starih kongregacij in pospeševal ustanavljanje novih. Med drugim je ponovno oživila stara stolniška bratovščina sv. Rešnjega telesa (*SS. Corporis et Sanguinis Christi*), v katero so se v Hrenovem času včlanili nekateri najbolj ugledni predstavniki graškega dvora.⁸⁸ Marijine kongregacije, ki so bile za dobo katoliške reformacije še posebej značilne, so v Ljubljani začeli širiti jezuiti, Hren pa je kot veliki častilec Marije njihovo ustanavljanje podpiral.⁸⁹ Prvo med njimi, bratovščino Marijinega vnebovzetja, so jezuiti zasnovali leta 1605, formalno pa je bila ustanovljena leta 1606. Ob ustanovitvi te kongregacije leta 1606 je škof Hren daroval dragoceno vpisno knjigo in se vanjo kot prvi vpisal,⁹⁰ kranjski vicedom Janez Filip Kobenzl je za oltarno opremo daroval 40 gld gotovine, mati deželnega glavarja pa je skupaj z vicedomovo ženo darovala oltarno platneno opremo.⁹¹ Benigna Eggenberg je torej že leta 1606 aktivno sodelovala v prizadevanjih za katoliško obnovo kranjske prestolnice in se je morda na Kranjsko preselila še pred letom 1608. Tu je bivala vse do leta 1624, ko so pri jezuitih pripravili pogrebne slovesnosti »za materjo presvetlega kneza

⁸⁰ Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 72.

⁸¹ Prav tam, str. 105, op. 43.

⁸² Herbersteinov vizitacijski zapisnik iz leta 1684 sporoča: »Altare... habens tabellam depictam exiguam, et desuper Crucifixum magnum erectum: dicitur hoc fundasse Domina Benigna ab Eggenberg...« Citirano po Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 105, op. 44. Kip, ki je nastal ob koncu fridericianke prezidave stare stolnice v zadnjih desetletjih 15. stoletja, sodi med najkakovostnejše plastike poznega srednjega veka pri nas; prim. Lavrič, *Ljubljanska stolnica*, str. 124. Gl. tudi Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 11, 72; Lavrič, *Ljubljanska škofija*, str. 91.

⁸³ Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 110, op. 49.

⁸⁴ Tancik, Grbi v kapeli sv. Jurija, str. 158.

⁸⁵ Prim. Zahn, *Steirische Miscellen*, str. 437.

⁸⁶ Zvanut, *Plemiške zgodbe*, str. 141.

⁸⁷ *Letopis*, str. 48.

⁸⁸ Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa*, str. 25.

⁸⁹ Prav tam.

⁹⁰ Prav tam.

⁹¹ Bizant, Marijine kongregacije, str. 143; *Letopis*, str. 53.

Eggenberga». ⁹² Ana Benigna je torej umrla leta 1624 in res so jo pokopali v jezuitski cerkvi, vendar je v zvezi z nekdanjim in današnjim nahajališčem nje-nega groba nekaj nejasnosti. Septembra leta 1721 so namreč v cerkvi podrli stari oltar Marijinega vnebovzvetja, da bi postavili novega. ⁹³ Ko so na prostoru pred oltarjem pripravljali grobnico za nove dobrotnike, so »bakreno krsto s truplom kneginje Eggenberske«, ki se je tam nahajala, prenesli v sosednjo kapelo, k oltarju sv. Urha, ki ga je takrat še krasil eggenberski grb. ⁹⁴ Ta oltar je že pred letom 1623 ustanovil Benignin sin, Janez Ulrik knez Eggenberg, ⁹⁵ skupaj s kapelo pa je bil posvečen 25. maja 1625. ⁹⁶ Škof Hren je kapelo in oltar sicer posvetil v čast svetih spoznavalcev, ker pa sta bila oba ustanovi Janeza Ulrika, je bila v oltarju slika sv. Urha in so oltar in kapelo imenovali kar po ustanovnikovem zavetniku. ⁹⁷ Pri iskanju odgovora na vprašanje, zakaj je bila krsta Ane Benigne leta 1721 pred oltarjem Marijinega vnebovzvetja, se za pomembnega izkaže naslednji zapis: leta 1720 se je neki gospe udril tlak nad kripto pred oltarjem sv. Urha, v kateri je menda ležala bakrena krsta s truplom kneza Janeza Ulrika. To so začasno shranili na stopnicah v zvonik, knezovo srce v srebrni kapsuli pa v zakristiji. ⁹⁸ Toda to bakreno krsto, ki so jo izpred oltarja Marijinega vnebovzvetja prestavili v kapelo sv. Urha, so očitno zgolj vrnili na njeno prvotno mesto. Truplo v njej ni pripadalo knezu Janezu Ulriku, ampak njegovi materi Ani Benigni Eggenberski. Janezu Ulriku je pripadalo le srce v srebrni kapsuli. Knez je namreč na smrtni postelji leta 1634 izrazil željo, da bi bil pokopan poleg svoje žene, v družinski grobnici pri minoritih v Gradcu, njegovo srce pa naj ostane v Ljubljani, pri materi, ki je počivala pri jezuitih. ⁹⁹

Janez Ulrik knez Eggenberg (*Annales Ferdinandei von Franz Christoph Khevenhüller*, 2, 1721–1726 (Wikimedia Commons)).

Oltar sv. Ane (prvotno oltar svetih spoznavalcev) v župnijski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Igor Zaplatil)).

⁹² *Letopis*, str. 100–101.

⁹³ Resman, *Šentjakobska cerkev*, str. 209.

⁹⁴ »... in scrobem factam immissa est tumba cuprea cum corpore Principissae ab Eggenberg, quod A.o 1624 ad Templum nostrum delatum, et in Crypta Sacelli S. Udalrici sepultum huiusque quievit, nam eius Sacelli Fundatores Ekenbergici fuere, ut exhibet in signe super altare erectum, Rdo Pre Rectore intendante eam crypta pro novo benefactore parare.« Citirano po Resman, *Šentjakobska cerkev*, str. 211, op. 166.

⁹⁵ Resman, *Šentjakobska cerkev*, str. 213–214; Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa*, str. 112, 221.

⁹⁶ Prim. *Letopis*, str. 99. Hrenove beležke o posvetitvi oltarjev iz 1625 je objavil Valvasor, *Die Ehre*, VIII, str. 711–713.

⁹⁷ Resman, *Šentjakobska cerkev*, str. 213.

⁹⁸ *Diarium Ministri I/37r*, F. 1115r: 17. novembra: »Hodie manè ante confessionale ad aram SS. Confessorum, sev. S. Udalrici sub impresso faeminae confiteri volentis vestigio tantum de pavimento cessit, ac in subjectam cryptam decidit, quantum unus cum dimidio later conficit, et pro capite in-sendo satis est. Monitio id fors fuit, ut cadaver, sev cineres, in tumba cuprea, Principis Udalrici ab Eggenberg, ad gradus turris in ascensu ad chorum musicorum, angulo jam ab annis intrusi, item cor ejusdem capsae argenteae inclusum, in sacristia, vel loco sibi incongruo servatum, tandem semel debitae sepulturae mandentur.« Citirano po Resman, *Šentjakobska cerkev*, str. 213–214, op. 186.

⁹⁹ *Letopis*, str. 115. Prim. tudi Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 122; Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 139. Današnje nahajališče te

Slika sv. Urha v atiki oltarja sv. Ane v župnijski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Andrej Furlan)).

Janez Ulrik

Janez Ulrik (1568–1634), sin Sajfrida in Ane Benigne Eggenberg, naj bi bil rojen in tudi vzgojen v protestantski veri, vendar v virih o slednjem ni najti zapisov.¹⁰⁰ Marauschek in Kaiserjeva domnevata, da je hodil v protestantsko šolo *Stift im Paradeis*, ki jo je v letu njegovega rojstva oče Sajfrid prodal deželnim stanovom.¹⁰¹ Vsekakor je leta 1583 odšel študirat na protestantsko univerzo v Tübingen,¹⁰² nato je potoval po Italiji, Španiji in Nizozemski, se učil tujih jezikov in kupoval knjige v vseh mestih Evrope.¹⁰³ V Gradec se je vrnil leta 1594, ko je umrl oče Sajfrid,¹⁰⁴ in se kmalu po vrnitvi seznanil z mladim nadvojvodo Ferdinandom, ki je leta 1595 prevzel vlado v Notranjeavstrijskih deželah. Marauschek domneva, da se je to zgodilo v času poklona štajerskih deželnih stanov, decembra 1596.¹⁰⁵ Starejši pisci trdijo, da je cesarski svetnik in minister Rupert Eggenberški ob poklonu štajerskih deželnih stanov mlademu nadvojvodi leta 1596 pripravil veličasten sprejem v dvorcu Eggenberg.¹⁰⁶

Ceprav ta podatek ni arhivsko izpričan,¹⁰⁷ je povsem verjeten, saj je bil Rupert nadvojvodov zaupnik

krste ni znano. Za prijazno pojasnilo se zahvaljujem p. Jožetu Kokalju, župniku pri Svetem Jakobu v Ljubljani.

¹⁰⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 40.

¹⁰¹ Prav tam. Prim. tudi zgoraj.

¹⁰² Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 9; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 40.

¹⁰³ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 29.

¹⁰⁴ Prav tam.

¹⁰⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 45.

¹⁰⁶ Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 127. Niso ohranjeni arhivski viri iz časa med letoma 1583 in 1597, ki bi se nanašali na Janeza Ulrika, gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 65.

¹⁰⁷ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 44.

in vojaški vodja, v dvorcu Eggenberg pa je takrat samevala Sajfridova vdova s sinom Janezom Ulrikom. Tako ima Marauschek najbrž prav, ko trdi, da se je mladi Eggenberg z nadvojvodo seznanil v času poklona deželnih stanov. Kaiserjeva domneva, da se je Janez Ulrik po vrnitvi v Gradec, kjer je medtem protireformacijsko vzdušje omejilo možnosti uveljavitve za protestantske plemiče, hitro in neopazno spreobrnil.¹⁰⁸ Toda spreobrnitev v tistem času tako ali tako ni zahtevala nekega javnega dejanja ali pisnega akta, zadostovalo je pogostejše obiskovanje katoliške službe božje in kratka izjava pred prejemom obhajila.¹⁰⁹ Razen tega so nekateri bili mnenja, da se je Janez Ulrik kot varovanec svojega strica Ruperta odločil za katolištvo kmalu po končanem študiju (morda med potovanjem po Španiji), nato sprejel špansko službo na Nizozemskem, se tam zelo izkazal in takoj po vrnitvi v Gradec dobil službo nadvojvodovega točaja in pozneje komornika.¹¹⁰ Navsezadnje je ravno častno službo točaja vedno opravljal in mu je bilo pozneje podeljeno dedno točajstvo na Kranjskem.¹¹¹

Vsekakor se je Janez Ulrik spreobrnil pred 22. aprilom leta 1598, ko je kot Ferdinandov komornik romal v Loreto.¹¹² Še istega leta je v Španijo spremljal nadvojvodinjo Marijo in njeno hčer, ki je tja potovala kot nevesta španskega kralja Filipa III.¹¹³ Na tem potovanju si je očitno pridobil zaupanje Ferdinandove matere, ki ga je svojemu sinu toplo pri-

¹⁰⁸ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 33.

¹⁰⁹ Prim. Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 10.

¹¹⁰ Prim. Polsterer, *Grätz*, str. 382.

¹¹¹ Polsterer, *Grätz*, str. 383; Ogrin, *Iz vrhniške preteklosti*, str. 2.

¹¹² Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 46.

¹¹³ O tem poročča škof Hren; gl. Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa*, str. 82.

Joseph Heintz st.: Ferdinand II. z dvornim pritlikavcem, 1604 (© Umetnostnozgodovinski muzej, Dunaj (Wikimedia Commons)).

poročila.¹¹⁴ Njena hči, bodoča španska kraljica Margareta, se je na tej poti ustavila v Ljubljani, kjer se je škofu Hrenu priporočila v molitev in se lastnoročno vpisala v knjigo kongregacije sv. Rešnjega telesa v ljubljanski stolnici.¹¹⁵ Nadvojvodinja Marija se je iz Španije vrnila leta 1599, zato lahko sklepamo, da je tudi Janez Ulrik ostal tam celo leto.¹¹⁶ Cesar Rudolf II. mu je že konec leta 1598 podelil baronstvo, prav tako njegovim bratrancem iz ernovške veje, generalu Rupertu, Jerneju in Janezu Krištofu.¹¹⁷ Istega leta se je Janez Ulrik poročil s Sidonijo, hčerjo Konrada pl. Thannhausna.¹¹⁸ Srečni zakon ni dolgo trajal, žena je umrla leta 1614 na Dunaju, njeno telo so prenesli v družinsko grobnico pri graških minoritih, srce in notranji organi pa so ostali v dunajski *Michaelerkirche*, kjer je sin Janez Anton leta 1637 ustanovil kapelo Žalostne matere božje.¹¹⁹

Prvo desetletje 17. stoletja je za Janeza Ulrika

¹¹⁴ Iz njenih pisem s tega potovanja sinu Ferdinandu je razvidno, da je Janeza Ulrika zelo cenila, prim. Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 15–16.

¹¹⁵ Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa*, str. 273.

¹¹⁶ Prim. Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 531.

¹¹⁷ Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon*, str. 127; Frank, *Standeserhebungen*, str. 263–264; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 16.

¹¹⁸ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 46; Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 34. O visokem položaju rodbine Thannhausen in morebitnem vplivu na Eggenberga gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 67.

¹¹⁹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 53–54; Dienes, Kubinzky, *Eggenberg*, str. 12–13; Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 34.

Sebastian Dadler: Medalja Janeza Ulrika kneza Eggenberga, 1631 (Narodni muzej, Praga (Wikimedia Commons)).

pomenilo bliskovito napredovanje na političnem prizorišču. Še preden se je nadvojvoda Ferdinand leta 1601 udeležil obleganja trdnjave Kaniže na Ogrskem proti Turkom, je napravil oporoko, ki jo je med drugimi plemiči podpisal tudi Janez Ulrik baron Eggenberg.¹²⁰ Ta je nato postal notranjeavstrijski tajni svetnik (1602), zatem nadvojvodov tajni svetnik (1603), opravljal je službo višjega dvornega mojstra Ferdinandove žene Marije Ane Bavarske, od 1603 do 1609 pa je bil finančni minister.¹²¹ V zvezi s številnimi službami, s katerimi ga je zasul nadvojvoda, je Janez Ulrik leta 1604 pisal svojemu stricu Rupertu, da bo najbrž potreboval »tri glave za premišljevanje in šest rok za pisanje«.¹²²

Kljub temu je ostal prvi zaupnik nadvojvode Ferdinanda in se pri tem izkazal za preudarnega in uspešnega svetovalca. Kako zelo ga je nadvojvoda cenil, kaže podatek, da je Ferdinand leta 1615 na svoje stroške na dvoru dva dni gostil poroko Eggenbergove hčere Marije Sidonije z Julijem Vajkardom grofom Merspergom, naslednjega dne pa je ženin za svate pripravil veličastno pogostitev v deželni hiši, kjer je bil prisoten sam nadvojvoda s svojimi otroki.¹²³ Eggenbergov zet je leta 1619 skupaj s tastom in drugimi veljaki Ferdinanda spremljal na kronanje za češkega kralja.¹²⁴ Ko je Ferdinand istega leta postal cesar in se

¹²⁰ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 541–543.

¹²¹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 50.

¹²² »... drey khöpf zum nachdenken und sechs hend zum schreiben.« Citirano po Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 15.

¹²³ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 568; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 100.

¹²⁴ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 570.

soočil z uporom na Češkem, mu je Eggenberg stal ob strani. Potem ko je bilo uporno češko plemstvo kaznovano, je cesar svojim zvestim sodelavcem razdelil posesti na smrt obsojenih upornikov.¹²⁵ Eggenberg naj bi si posebno darilo prislužil že leta 1621, ko se je v cesarjevem imenu poročil z Eleonoro Gonzaga, vojvodinjo mantovsko.¹²⁶ Poroko so opravili 21. novembra v Mantovi, nato pa je Eggenberg nevesto pripeljal cesarju v Innsbruck.¹²⁷ Ker je ta podvig izpeljal *in größter Stille*,¹²⁸ je leta 1622 dobil obsežno in donosno češko posestvo Český Krumlov.¹²⁹

A ravno tega leta je bil vpleten v »kovni« škan-dal (*Münzskalada*), ki mu je prinesel ogromne dobičke.¹³⁰ Vrednost njegovega premoženja je tako ali tako nenehno rasla, zneski, ki jih je posojal nadvojvodi in pozneje cesarju, pa tudi. Cesarstvo je bilo namreč tako močno zadolženo, da je bil vladar primoran za nekaj časa dati celo svoje dežele v zakup. Tako je Zgornjo Avstrijo začasno zakupila Bavarska, vojvodino Štajersko pa – Janez Ulrik Eggenberg, ki je medtem postal grof.¹³¹ Poleg finančnih nagrad je bil deležen tudi najvišjih časti. Red zlatega runa mu je 10. avgusta 1620 podelil španski kralj Filip III.¹³² Potem ko je že leta 1602 postal deželni glavar Kranjske, ga je cesar leta 1622 imenoval še za deželnega glavarja Štajerske in glavnega dvornega upravitelja in mu 1. marca istega leta prodal gospostvo Ptuj (Oberpettau), ki je bilo do takrat deželnoknežja posest.¹³³

Cesar je leta 1608 Eggenbergu zastavil gospostvo Postojno na Kranjskem. Iz Eggenbergovega pisma nadvojvodi Ferdinandu izvemo, da si je Janez Ulrik najprej ogledal takrat žalostno stanje utrjenega gradu in bil sicer mnenja, da je poceni, vendar v zelo razpadajočem stanju.¹³⁴ Sam je v popravilo vložil 15.227 goldinarjev kranjske veljave, za zakup pa je plačal 17.000 goldinarjev.¹³⁵ S tem je zase in za svoje dediče pridobil vse pravice z izjemo deželnih suverenosti (*Landeshoheiten*), vendar pod pogojem, da bo na

Kranjsko pripeljal ustrezno vojaško opremo in grad ohranil v stanju, v kakršnem je bil ob prevzemu po dokončanju gradbenih del.¹³⁶ Razen tega je moral obljubiti, da bodo nadvojvoda, njegovi dediči in vsakdo, ki bi ga nadvojvoda poslal, v gradu vedno dobrodošli, da ne bo razglašal premirja s sovražniki, ne da bi o tem obvestil nadvojvodo, da se ne bo odpovedal ne posesti ne pravicam, da bo podložnikom pravičen gospod in sodnik in da bo na zahtevo pošiljal žito po običajni ceni v Senj.¹³⁷ V zameno za vse to mu je nadvojvoda podelil naslov »*Unser Hauptmann zu Adelsberg*.«¹³⁸

Nekaj let pozneje je Janez Ulrik pridobil še urad Šteberk (1612).¹³⁹ Gosposčino Hošperk (Haasberg) naj bi kupila neka Regina Eggenberg leta 1614.¹⁴⁰ Ker v rodbini ni bilo nobene Regine, leta 1614 pa je na Kranjskem bivala Ulrikova mati Benigna, smemo domnevati, da je Hošperk kupila ona. Eggenbergi so stari grad kmalu po nakupu opustili in si v dolini ob vznožju grajske vzpetine in na robu velikega presihajočega jezera pozidali nov dvorec, v katerem so združili sedeža gosposčin Hošperk in Mali grad.¹⁴¹ Vsekakor so gospostvo posedovali še leta 1621,¹⁴² grad pa je bil navdve udoben, saj se je v njem leta 1660 ustavil sam cesar Leopold, ko je potoval v Gorico.¹⁴³ Mali grad (Kleinhäusel), ki je bil zapuščen že v Valvasorjevem času, naj bi Eggenbergi pridobili leta 1614 skupaj s Hošperkom.¹⁴⁴ Leta 1618 je Janez Ulrik kot poplačilo dolgov prejel Višnjo Goro (Weixelburg), ki jo je takoj zatem prodal Mosconom.¹⁴⁵ Po odhodu protestantskih plemičev Windisch-Grätzov je Thal (Thalburg) postal deželnoknežja posest, leta 1621 pa ga je cesar Ferdinand II. podaril Janezu Ulriku.¹⁴⁶ Verjetno je slednji takrat pridobil tudi gospostva Waldstein, Gösting in Wildon.¹⁴⁷

Kot priča ohranjena darilna listina z dne 26. maja 1624, je Janez Ulrik svoje gospostvo in grad Fužine (Kaltenbrunn) pri Ljubljani daroval tržaškim jezuitom.¹⁴⁸ Istega leta je od rodbine Moscon kupil go-

¹²⁵ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 39.

¹²⁶ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 576.

¹²⁷ Sonntag, *Das fürstliche Haus Eggenberg*, 31, str. 121.

¹²⁸ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 576.

¹²⁹ Mutschlechner, *Die Fürsten von Eggenberg*, str. 46.

¹³⁰ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 112; Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 39.

¹³¹ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 41.

¹³² Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 60. Po drugih podatkih naj bi ga prejel leta 1619; prim. Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 574.

¹³³ Felsner, *Pettau und seine Umgebung*, str. 92. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 148, poroča, da je cesar Eggenbergu leta 1626 posest podaril. Po smrti Janeza Ulrika je gosposčina prešla v roke Thannhausnov, rodbine, iz katere je izhajala knezova soproga. Ob vstopu Ignacija Thannhausna v zagrebški jezuitski samostan naj bi grad prišel v roke zagrebških jezuitov; prim. Vidmar, *Lastniki gradu*, str. 43.

¹³⁴ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 28. Za zakup Postojne gl. tudi Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 156–157.

¹³⁵ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 28.

¹³⁶ Prav tam.

¹³⁷ Prav tam.

¹³⁸ Prav tam.

¹³⁹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 50, op. 45, brez navedbe vira.

¹⁴⁰ Smole, *Graščine*, str. 348.

¹⁴¹ Valvasor, *Die Ehre*, XI, str. 267–269; Smole, *Graščine*, str. 347–348. Valvasor, *Die Ehre*, XI, str. 267–269, sporoča, da so pri tem uporabili gradivo iz starega gradu Hošperk.

¹⁴² Podlogar, *Iz zgodovine kranjskih trgov*, str. 30.

¹⁴³ Radics, *Adelsberg*, str. 51.

¹⁴⁴ Sapač, *Grajske stavbe*, 1, str. 71. Gl. tudi Caprin, *Alpi Giulie*, str. 243.

¹⁴⁵ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 28.

¹⁴⁶ Schreiner, *Grätz*, str. 494.

¹⁴⁷ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 43.

¹⁴⁸ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 98, op. 208. Fužine naj bi Eggenbergom prodala vdova Janeza Jakoba barona Khisla, Marija, roj. Thannhausen, ki je s svojim možem leta 1613 ustanovila kapucinski samostan v Mariboru; prim. Die Freiherrn und Grafen von Khisel 1833, str. 94; Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa*, str. 209. Gotovo je bila v sorodu z ženo Janeza Ulrika, ki je bila tudi iz rodbine Thannhausen.

Dvorec Eggenberg (Christine Kipper (Wikimedia Commons)).

spoščino Logatec,¹⁴⁹ leta 1626 pa od cesarja Ferdinanda II. gospostvo Lupoglava (Mahrenfels, danes Lupoglav na Hrvaškem) za 36.000 goldinarjev.¹⁵⁰ Konec leta 1622 je cesar Eggenbergove usluge nagradil z že omenjenim posestvom Krumlov na južnem Češkem, ki je pripadalo leta 1612 izumrli rodbini Rosenberg.¹⁵¹ Leta 1623 je sledilo imenovanje za državnega kneza, o katerem piše tudi Janez Gregor Dolničar.¹⁵² Pogosto beremo, da je bil Janez Ulrik kar neposredno povzdignjen iz barona v kneza,¹⁵³ kar najbrž ne bo držalo, ker je bila Postojna prej povzdignjena v grofijo. Naslednjega leta je za šest let zakupa gosposčine Gornja Radgona (Oberradkersburg), ki je bila deželno knežja posest, ponudil 33.000 goldinarjev.¹⁵⁴ Še leta 1681 se kot lastnik Gornje Radgone omenja njegov vnuk Janez Sajfrid.¹⁵⁵ Na Slovenskem

Štajerskem je Janez Ulrik kupil tudi gosposčino Rogatec. Orožen je sicer zasledil le lastništvo Ulrikovega vnuka Janeza Sajfrida od leta 1681 naprej, ker pa je Janez Ulrik 29. avgusta leta 1625 dal konsenz za gradnjo cerkve sv. Roka v Dobovcu pri Rogatcu, je bila posest takrat gotovo že v rokah Eggenbergov.¹⁵⁶ To potrjuje tudi darilna listina za gospostvo Rogatec od Janeza Ulrika Eggenberga iz leta 1624, ki jo hrani arhiv v Krumlovu.¹⁵⁷

Pravzaprav se zdi, da Janez Ulrik ni bil izrazito navdušen mecen, saj svoje rezidence v Eggenbergu pri Gradcu ni gradil ali prenavljal do prejema knežje časti. Veličastni dvorec je dal postaviti, ker je želel ustvariti knežjemu stanu primerno bivališče. Velikopotezna zasnova in enormni stroški gradnje eggenberškega dvorca, ki ga je v osemdesetih letih 17. stoletja dokončno opremil šele knezov vnuk Janez Sajfrid, pričajo o posebnem pomenu, ki ga je ta mogočna arhitektura imela za rodbino Eggenberg. Skupaj z bogatim in izjemno zapletenim ikonografskim programom predstavlja edinstven statusni simbol kneza in guvernerja, ki je bil cesarju najbližji svetovalec.

ko je umrla ena zadnjih predstavnic rodbine Eggenberg, kneginja Marija Eleonora. Ta se je leta 1740 omožila z Janezom Leopoldom grofom Herbersteinom, ki je gosposčino prevzel šele leta 1776. Ob tej priložnosti jo je moral izplačati graškim klarisam, ki so imele Gornjo Radgono v zakupu; prim. Erschenjak, Schetina, *Heimatkunde*, str. 19; Curk, *Gornja Radgona*, str. 11. Za datum poroke gl. Schviz von Schvizhoffer, *Der Adel*, str. 226. Za prevzem posesti gl. Stopar, *Grajske stavbe*, str. 33.

¹⁴⁹ Ogrin, *Iz vrhniške preteklosti*, str. 2; Sapač, *Grajske stavbe*, 2, str. 83–84.

¹⁵⁰ Smole, *Graščine*, str. 276. Arhivsko potrjen podatek tudi v Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 148. Drugje so napačno trdili, da je Lupoglava prešla v last »Ivanu Ulriku Eggenbergu« leta 1617, ko je umrl njen lastnik Ivan Siskovič; prim. Caprin, *Alpi Giulie*, str. 295; Rutar, *Samosvoje mesto Trst*, str. 271.

¹⁵¹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 60. Cesar Rudolf II. je posest kupil leta 1602, gl. Zálaha, *Beziehungen*, str. 529; Mutschlechner, *Die Fürsten von Eggenberg*, str. 47.

¹⁵² Dolničar, *Epitome*, str. 68; Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 579; Frank, *Standeserhebungen*, str. 264; Mutschlechner, *Die Fürsten von Eggenberg*, str. 45.

¹⁵³ Polsterer, *Grätz*, str. 382; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 62.

¹⁵⁴ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 50; Erschenjak, Schetina, *Heimatkunde*, str. 19.

¹⁵⁵ Eggenbergi naj bi gospostvo po nekaterih virih imeli do leta 1717, kar pa velja zgolj za moški del rodbine. Gornjo Radgono so namreč grofje Herbersteini dobili šele po letu 1774,

¹⁵⁶ Prim. Orožen, *Das Bisthum*, str. 324; Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*, str. 107.

¹⁵⁷ Ludvik, *Eggenbergi in eggenberški arhivi*, str. 79. Prim. tudi Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 148.

Leta 1624 naj bi Janez Ulrik posredoval pri poravnavi med cesarjem Ferdinandom II. in nadvojvodoma Karlom in Leopoldom glede Tirolske in prednjeavstrijskih dednih dežel ter tako postal cesarjev najodličnejši zaupnik.¹⁵⁸ Svoje »češko« darilo je cesar nekaj let pozneje še oplemenitil: Krumlov je leta 1628 postal vojvodstvo, Eggenberg pa dedni vojvoda. Še pred tem, 2. januarja 1625, pa je knez postal guverner Notranjeavstrijskih dežel, in tako v imenu cesarja prevzel politično, sodno in vojaško oblast na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem.¹⁵⁹ Eggenberg je bil pravzaprav edini v cesarstvu, ki je to funkcijo kdaj opravljal, saj ga na položaju po smrti ni zamenjal nihče.¹⁶⁰ Že čez mesec dni je postal vrhovni dedni maršal v avstrijskih deželah nad in pod Anizo in s tem pridobil gospostvi Ober-Walsee v Gornji in Senftenberg v Dolnji Avstriji. S tem nazivom je bil povezan »veliki palatinat«, ki je knezu in vsem njegovim naslednikom zagotavljal mnoge privilegije, med najpomembnejšimi pravico kovanja lastnega denarja in podeljevanje plemstva.¹⁶¹

Takšne zahtevne službe in naloge so Eggenberga občutno oddaljile od cesarja, ki si je za svetovalce izbral jezuite, medtem pa so se zaradi pridobljenega kolosalnega bogastva začeli oglašati zavistneži in Eggenbergovi nasprotniki.¹⁶² Odnosi s cesarjem so se začeli krhati tudi zaradi afere z generalom Wallensteinom, ki je bil Eggenbergov dober prijatelj,¹⁶³ tem tegobam pa se je pridružila še težka bolezen. Smrt ga je ujela 18. oktobra leta 1634 v Ljubljani, kjer je dober mesec prej napravil oporoko.¹⁶⁴ Tako se je bleščeča zvezda Janeza Ulrika utrnila in nobena druga iz te rodbine ni cesarju tako močno svetila na njegovih poti.

Janez Anton

Ob smrti Janeza Ulrika je bil njegov sin Janez Anton (1610–1649), edini moški naslednik, star 24 let. Po očetu je podedoval veliko dobrega, za njegovo vzgojo pa so se trudili jezuiti v Gradcu. Po končanem študiju retorike in logike na graški jezuitski univerzi se je konec leta 1627 odpravil na viteško potovanje, ki

je trajalo kar pet let.¹⁶⁵ Na potovanju ga je spremljal jezuitski pater Philipp Allegambe, profesor filozofije na graški Univerzi. Verjetno gre tudi njemu zasluha za izjemno naklonjenost, ki jo je Janez Anton do konca svojega življenja kazal do Družbe Jezusove.¹⁶⁶

Ko je bil princ star enajst let, mu je bila posvečena prav posebna knjiga, ki jo je spisal Janez Melhijor Mader. Slednji je zanimiv zlasti zato, ker naj bi bil rojen na Kranjskem in je bil zato uvrščen v *Slovenski biografski leksikon*, medtem ko na istem mestu zaman iščemo kateregakoli člana rodbine Eggenberg.¹⁶⁷ V biografskem leksikonu Kranjec Mader velja za konjarja, a je bil njegov položaj očitno precej bolj imeniten, saj je bil učitelj jahanja in Eggenbergov hlevski mojster.¹⁶⁸ Ko je bil v službi barona, poznejšega kneza Eggenberga, je izdal strokovni spis o ravnanju s konji z naslovom *Equestria, sive de arte bene equitandi* v dveh knjigah.¹⁶⁹ Dela, ki je izšlo leta 1621, in o katerem je pisal tudi Valvasor,¹⁷⁰ Mader ni posvetil izključno mlademu Eggenbergu, pač pa tudi drugim plemenitim gospodom, kot so bili Jurij Bernard pl. Uršenpekh, Volf Engelbert grof Auersperg in Janez Ulrik pl. Ehrenau.¹⁷¹

Janezu Antonu je oče leta 1632 podelil vojvodino Krumau ter vse češke in obe avstrijski posesti.¹⁷² Po očetovi smrti ga je Ferdinand II. imenoval za deželnega glavarja Kranjske, Ferdinand III. pa je leta 1637 knezu zaupal pomembno diplomatsko nalogo. Poslal ga je v Rim na avdienco k papežu in Janez Anton je zahvaljujoč ogromnemu bogastvu in dobri diplomatski žilici nalogo uspešno opravil.¹⁷³ V Rimu naj bi od papeža Urbana VIII. dobil v dar telo sv. Artemija, ki so ga Eggenbergi sprva hranili v kapeli v Eggenbergu, potem pa so svetnika pokopali pri graških minoritih.¹⁷⁴ Po drugih virih naj bi Eggenbergi že za časa Janeza Ulrika dobili dve svetniški telesi, in sicer od papeža Gregorja XV.; tako naj bi poleg sv. Artemija v minoritski cerkvi hranili tudi sv. Donata.¹⁷⁵

Janez Anton knez Eggenberg je postal deželni glavar Kranjske leta 1635.¹⁷⁶ Po imenovanju je na Kranjskem kupil nekaj posesti in jih pridružil tistim, ki jih je podedoval od očeta. Leta 1635 je od Leopolda barona Raumschissla kupil gospostvo Snežnik.¹⁷⁷ Obenem je kupil gospostvo Lož in sedež gosposčiči-

¹⁵⁸ Polsterer, *Grätz*, str. 383.

¹⁵⁹ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 64; Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 44.

¹⁶⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 64.

¹⁶¹ Frank, *Standeserhebungen*, str. 264; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 65. Ta dedna pravica je Eggenbergom omogočila, da so v plemiški stan povzdignili okoli 40 posameznikov oz. njihovih rodbin, predvsem uslužbence s svojih kranjskih, štajerskih in čeških posesti ter iz Gradiške, gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*. O pravici Eggenbergov do podeljevanja plemiških nazivov gl. tudi Mistruzzi, *La nobiltà del principato*; Zálóha, Sedlák, Eggenberské a schwarzenberské.

¹⁶² Prim. Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 124–125.

¹⁶³ Za njun odnos gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 111–137.

¹⁶⁴ Zwiedineck-Südenhorst, *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg*, str. 122.

¹⁶⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 106.

¹⁶⁶ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 53.

¹⁶⁷ Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*, str. 109.

¹⁶⁸ Radics, *Culturhistorisches aus Crain*, str. 120; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 104, op. 1.

¹⁶⁹ Glonar, Mader Janez Melhijor, str. 4.

¹⁷⁰ Prim. Valvasor, *Die Ehre*, VI, str. 345.

¹⁷¹ Radics, *Culturhistorisches aus Crain*, str. 120.

¹⁷² Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 106.

¹⁷³ Za podroben opis naloge in poteka obiska v Rimu gl. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 110–132.

¹⁷⁴ Caesar, *Beschreibung des Herzogthums Steyermark*, str. 614.

¹⁷⁵ Polsterer, *Grätz*, str. 168.

¹⁷⁶ Dolničar, *Epitome*, str. 71.

¹⁷⁷ Valvasor, *Die Ehre*, XI, str. 513.

Grb kranjskega deželnega glavarja Janeza Antona kneza Eggenberga, poslikava iz srede 18. stoletja, kapela sv. Jurija na Ljubljanskem gradu. Letnica 1637 je napačna; knez je umrl leta 1649 (©

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Renata Komič Marn)).

ne prenesel na Snežnik.¹⁷⁸ 1. januarja 1636 je kupil gospoščino Bela peč (Weissenfels), ki je bila deželno-knežja komorna posest,¹⁷⁹ a jo je dobro desetletje pozneje prodal.¹⁸⁰

Uspešno je pridobil tudi sedež v kolegiju državnih knezov, saj si je za priznanje knežjega naslova s strani nemških knezov prizadeval že njegov oče. Ferdinand III. je namreč Janezu Antonu leta 1647 omogočil nakup Gradiške in Ogleja,¹⁸¹ ki sta bila del grofije Goriške, k uspehu pa je najbrž nemalo pripomogla tudi poroka s hčerjo brandenburškega volilnega kneza, Ano Marijo grofico Brandenburg-Bayreuth-Kulmbach (1639), ki je bila protestantka.¹⁸² Priprave na poroko s tako ugledno nevesto so Janeza Antona spodbudile, da je začel raziskovati zgodovino svoje rodbine. Rezultate teh raziskovanj je pozneje (1683) v obsežnem elaboratu zapisal Eggenbergov registrator »Marcus von Perizhoff«.¹⁸³ Avtor spisa, ki

Janez Anton knez Eggenberg, grad Český Krumlov (Igor Sapač: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji 3, Notranjska. 2, Med Idrijo in Snežnikom, Ljubljana, 2006*).

je nastal v Ljubljani, je najverjetneje Celovčan Marko pl. Perizhoff auf Ehrenhaimb, ki je med letoma 1665 in 1688 služil kot stanovski registrator, ali pa morda njegov sin, operoz in arhivar v Ljubljani, Marko Jožef (1656–1721), ki je očeta nasledil v službi leta 1688.¹⁸⁴ Janez Anton zaradi prezgodnje smrti ni dočakal vstopa v zbor državnih knezov. Po tri tedne trajajoči boleznj je opolnoči 28. marca 1649 nepričakovano umrl v Ljubljani,¹⁸⁵ rodbina pa je bila sprejeta v zbor šele leta 1653. Pokopali so ga pri graških minoritih v kapeli sv. Mihaela, 13. aprila 1649.¹⁸⁶

Tudi Janez Anton je bil, tako kot njegov oče, nagnjen jezuitskemu redu. Vsak njegov obisk v Ljubljanskem jezuitskem kolegiju je vestno zabeležen. Tako je leta 1634 šolska mladina uprizorila *Poslednje sodbe dan*, ki so ga pripravili v čast knezu Antonu Eggenbergu. Ta je obenem oskrbel nagrade za najbolj prizadevne dijake v semenišču.¹⁸⁷ Ko je knez leta 1638 kot poslanec odhajal k Apostolskemu sedežu, mu je v Ljubljani šolska jezuitska mladina zaželela srečno pot. Z njim se je takrat v Ljubljani ustavila tudi Katarina Brandenburška, vdova po transilvanskem knezu Bethlenu, ki je iz pobožnosti potovala v Loreto.¹⁸⁸

¹⁷⁸ Slana, *Iz zgodovine gradu*, str. 29.

¹⁷⁹ Valvasor, *Die Ebre*, XI, str. 641.

¹⁸⁰ Smole, *Graščine*, str. 76–77.

¹⁸¹ Gl. spodaj.

¹⁸² Ludvik, *Ėggenbergi in eggenberški arhivi*, str. 79; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 133–135.

¹⁸³ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 13.

¹⁸⁴ Polec, *Perizhoffer pl. Perizhoff*, str. 307.

¹⁸⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 143. Starejši viri navajajo kot datum smrti 19. februar; prim. Sonntag, *Das fürstliche Haus Eggenberg*, 31, str. 122.

¹⁸⁶ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 143.

¹⁸⁷ *Letopis*, str. 116.

¹⁸⁸ Prav tam, str. 120. V prevodu letopisa je vdova napačno

Novec s podobama obeh bratov, 1658, hrani Numizmatični kabinet NMS, inv. št. 51021 (foto: M. Pavlovce).

Na veliki petek leta 1641, ko so v ljubljanski jezuitski cerkvi prikazali »Jožefa«, ki ga je zavist bratov vrgla v vodnjak, je bil na predstavi prisoten »presvetli in prevzvišeni« knez Anton Eggenberg s soprogo, vestni kronist pa ni pozabil dodati, da je kneginja *etiam num heterodoxa*.¹⁸⁹ Knez je k predstavi pritegnil še ostalo plemiško družbo, nato pa so za knežji par v obednici pripravili pogostitev, ki jo je p. Štamcar pospremil s kratkim nagovorom.¹⁹⁰ Tudi naslednjega leta si je knez z zelo veliko družbo plemičev ogledal uprizoritve v ljubljanskem kolegiju in se nato prijazno pustil povabiti na skromno kosilce v predmestnem dvorcu jezuitov, ki mu je sledila zabava.¹⁹¹ Tako kot že njegov oče je tudi on finančno podpiral ustanovitev ter gradnjo samostana in cerkve bosonogih avguštincev v Ljubljani in jim leta 1642 daroval 16.000 goldinarjev.¹⁹² Vse to pa ni zadostovalo, saj so se redovniki v mestu naselili šele leta 1653, za ustanovnika njihovega samostana v Ljubljani pa sta obveljala Antonova sinova Janes Kristjan in Janes Sajfrid.¹⁹³

označena kot Eggenbergova žena. Ne le, da se je Janes Anton poročil šele leta 1639; Ana Marija Brandenburška je bila protestantka in v Loreto najbrž ne bi romala. Podobno se je zmotil Dolinar, ki je Bethlenovo vdovo sicer imenoval s pravim krstnim imenom Eggenbergove žene (Ana Marija namesto Katarina); prim. Dolinar, *Das Jesuitenkolleg in Laibach*, str. 201.

¹⁸⁹ *Historia*, str. 130.

¹⁹⁰ *Letopis*, str. 130.

¹⁹¹ Prav tam, str. 134.

¹⁹² Gl. Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 17–18; Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*, str. 106–111; Lavrič, *Prispevek k stavbni zgodovini*, str. 105, op. 9.

¹⁹³ Prim. Dolničar, *Epitome*, str. 74; Nachtrag, str. 118; Vrhovec, *Hauptstadt Laibach*, str. 187; Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 154; Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*, str. 111.

Janes Kristjan in Janes Sajfrid

Po smrti Janeza Antona je upravljanje posesti in skrbništvo za tri mladoletne otroke prevzela kneginja vdova. Bila je protestantske vere, vendar je v skladu z določili poročne pogodbe svoje otroke vzgajala v katoliški veri. Imela je zelo težko nalogo, saj je leta 1657 samo na Štajerskem upravljala 13 posesti: Waldstein in Stübing, Gösting, Aigen, Eggenberg, Thal, Oberwildon, Klöckelhof, Ernvož, Straß, Maribor, Vuzenico, Weitersfeld in Gornjo Radgono.¹⁹⁴

Brata Janes Kristjan (1641–1710) in Janes Sajfrid (1644–1713) sta se na jezuitsko šolo v Gradcu vpisala 13. februarja 1654.¹⁹⁵ Zelo zgodaj sta se začela uveljavljati v cesarjevi službi. Ko je cesar Leopold I. 13. septembra 1660 v oratoriju ljubljanske stolnice sprejel poklon deželnih stanov, so ga vršilci najvišjih dednih služb zelo razkošno pogostili pri svojih mizah. Med desetimi uglednimi deželnimi veljaki je bil v službi deželnega točaja prisoten tudi šestnajstletni Janes Sajfrid knez Eggenberg,¹⁹⁶ ki je nato še pred letom 1666 postal komornik.¹⁹⁷

Brata sta na svoje triletno viteško potovanje, o katerem je bilo napisanih skoraj tisoč strani, odšla leta 1660.¹⁹⁸ Leta 1661 sta se sicer vpisala na Katoliško univerzo v Leuvenu v današnji Belgiji,¹⁹⁹ vendar podatkov o zaključku njunega šolanja nimamo. Ohranjenih je okrog 60 pisem, ki jih je kneginja vdova

¹⁹⁴ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 148.

¹⁹⁵ Sekolec, *O družabni igri*, str. 367.

¹⁹⁶ Dolničar, Lavrič, *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve*, str. 275.

¹⁹⁷ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 188.

¹⁹⁸ Za opis potovanja in dogodkov gl. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 155–159.

¹⁹⁹ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 176.

v tem času pisala svojima sinovoma.²⁰⁰ Obiskala sta Nizozemsko, Francijo in Italijo, kjer so jima več mesecev nudili gostoljubje na dvorih rodbin Farnese, Este in Medici v Sieni, Firencah in Neaplju.²⁰¹ Fanta sta potovala kot grofa Postojnska (Adelsberga) in sta se na svoji poti očitno več zabavala kot pa naučila.²⁰² Pot domov ju je vodila preko Gradiške, kjer ju je pričakala mati in jima nato priredila zabavo na dvorcu Hošperk.²⁰³ Nato sta naredila postanek še v Ljubljani. Letopis ljubljanskega Kolegija Družbe Jezusove namreč poroča, da sta se brata Eggenberg leta 1663 vračala iz drugih dežel in se ustavila v jezuitskem kolegiju v Ljubljani. Tam sta bila zelo zadovoljna z gostoljubjem, ki so ga nudili jezuitski bratje, zato sta se javno zahvalila in bila tako navdušena, da je bilo jezuitom že kar nerodno.²⁰⁴

Po vrnitvi v domovino sta bila mlada kneza že polnoletna in med njima se je vnel prepir zaradi očetovih posestev. Iz oporoke, ki je zaradi prezgodnje smrti ni uspel podpisati, je razvidno, da je Janez Anton želel ustanoviti fidejkomis, ki bi obsegal vsa eggenberška posestva in ki bi ga podedoval njegov prvorojenec.²⁰⁵ Ker oporoka ni bila veljavna, sta se sinova po nasvetu matere, ki je bila mlajšemu Janezu Sajfridu zelo naklonjena, dogovorila, da si premoženje razdelita. Mati je na delitev dediščine očitno mislila zelo zgodaj, saj so že v času njenega skrbništva Eggenbergi kovali novce s podobama obeh bratov.²⁰⁶ Starejši brat je izbiro posesti, ki naj bi jih podedovala, prepustil mlajšemu.²⁰⁷ Tako je Janez Kristijan dobil češke posesti in ernovski fidejkomis, mlajši pa preostale notranjeavstrijske. Zapletlo se je zaradi Gradiške, ki jo je cesarski dvor dodelil v upravljanje starejšemu bratu. Janez Sajfrid, ki je bil prepirljive in neprijetne narave, se je pritožil in leta 1672 dosegel, da je Janez Kristijan Gradiško upravljal v imenu obeh.²⁰⁸ Gradiško je bil cesar Ferdinand III. že 26. februarja 1647 zaradi finančnih težav za vsoto 315.000 goldinarjev in češko graščino Stekno zastavil Janezu Antonu knezu Eggenbergu pod pogojem, da pripade zopet Avstriji, ki izumre knezov rod.²⁰⁹ Gradiška je tako postala samostojna poknežena grofija, knez pa se je moral zavezati, da bo deželo varoval pred turškimi napadi in v ta namen vzdrževal zado-

stno število vojakov v Gradiški.²¹⁰ Toda Janez Anton je umrl že dve leti po pridobitvi Gradiške, zato jo je njegova vdova v imenu svojih mladoletnih sinov upravljala kar petnajst let. Namesto Eggenbergov je v grofiji sicer od leta 1655 vladal nekdanji gradiški dedni glavar, grof Ulrik Thurn, ki se je močno trudil za blagostanje v deželi.²¹¹ V Gradiški so Eggenbergi ustanovili kapucinski samostan, ki ga je Jožef II. leta 1785 ukinil.²¹²

Na kratkotrajno vladavino knežje rodbine danes spominja kip Janeza Kristjana kneza Eggenberga, ki stoji na stopnišču mestne palače v Gradišču.²¹³ Glede na to, da je palačo dal postaviti Ulrik grof Thurn, je razumljivo, da kip danes velja za njegovo podobo. Ni znano, da bi se knezi Eggenbergi dalj časa zadrževali v Gradiški.²¹⁴ Janez Kristjan, ki ji je vladal celih 40 let, je bil – po ohranjenih virih sodeč – tam le enkrat na obisku.²¹⁵ Res pa je, da so Eggenbergi od leta 1648 do vključno 1676 prispevali za obnovitvena gradbena dela na obzidju preko 25.000 gld.²¹⁶ Že v osemdesetih letih so morali izdatke za Gradiško financirati z dohodki od drugih posesti.²¹⁷ Po smrti Janeza Kristjana (1710) so Gradiško upravljali še trije Eggenbergi, toda le za kratek čas.

Janez Sajfrid je po delitvi dediščine ostal v Eggenbergu in leta 1673 postal kranjski deželni glavar. Že pred tem je nespametno prodajal svoje kranjske posesti, ki jih je oče Janez Anton tako sistematično nakupoval. Janez Anton je namreč nameraval povezati Gradiško s kranjskimi posestmi in tako ustvariti strnjen eggenberški teritorij. Smrt in delitev dediščine sta preprečili njegove načrte, usoda posestev pa je bila še hujša. Že poleti 1669 je Janez Sajfrid zaradi finančne stiske prodal gospostva Postojno, Snežnik in Lož Janezu Vajkardu knezu Auerspergu.²¹⁸ Čeprav se mati in starejši brat s prodajo nista strinjala, je knez Auersperg že dober mesec po nakupu prevzel gospostvo Postojno, ki je bilo gospodarsko v katastrofalnem stanju. Upravljanje in gospodarjenje eggenberških posesti v času skrbništva mladoletnih dedičev pač ni bilo najboljšo, upravitelji so lastnike goljufali. To velja zlasti za oddaljene kranjske posesti, ki so zaradi slabega gospodarjenja precej nazadovale, čeprav je bil njihov gospodarski potencial zelo velik.²¹⁹ V času Janeza Sajfrida je bilo komaj kaj še

²⁰⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 154.

²⁰¹ Kaiser, *Schloss Eggenberg*, str. 64.

²⁰² Prav tam.

²⁰³ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 159.

²⁰⁴ *Letopis*, str. 228–229.

²⁰⁵ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiberren zu Eggenberg*, str. 175.

²⁰⁶ Za kovance gl. Luschin, *Die Münzen und Medaillen*, str. 30.

²⁰⁷ Prav tam, str. 33.

²⁰⁸ Za spor glede dediščine gl. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 159–170; Valentinitich, *Die Grafschaft Gradiška*, str. 91.

²⁰⁹ Rutar, *Poknežena grofija Goriška*, str. 80. Za datum zastavitve gl. Caprin, *Pianure Friulane*, str. 162. O Eggenbergih in Gradiški gl. Heydendorff, *Die Fürsten und Freiberren zu Eggenberg*, str. 164–174.

²¹⁰ Rutar, *Poknežena grofija Goriška*, str. 80. Rutar je pomotoma zapisal, da je cesar grofijo zastavil knezu Ulriku.

²¹¹ Rutar, *Poknežena grofija Goriška*, str. 118.

²¹² Prav tam.

²¹³ Za risbo kipa gl. Caprin, *Pianure Friulane*, str. 164.

²¹⁴ Caprin, *Pianure Friulane*, str. 163.

²¹⁵ Valentinitich, *Die Grafschaft Gradiška*, str. 93.

²¹⁶ Prav tam, str. 95.

²¹⁷ Prav tam, str. 98.

²¹⁸ Prim. Smole, *Graščine*, str. 269, 450; Kačičnik Gabrič, *Arhivsko gradivo graščine Snežnik*, str. 6, op. 20.

²¹⁹ Janez Kristjan je kmalu po letu 1669 naročil analizo gospodarskih možnosti gosposčine Postojna in izkazalo se je, da gre za izjemno bogato in potencialno zelo donosno posest; prim. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 190.

mogoče rešiti, saj so medtem prinašale zgolj izgu-bo.²²⁰ Janez Kristjan je sicer pri cesarju dosegel, da je bila prva kupna pogodba razveljavljena, a ker sam ni želel uveljavljati predkupne pravice, mlajši brat pa sredstev za ponovni odkup Postojne ni imel, je knez Auersperg kljub vsem ugovorom po letu 1692 postal lastnik gosposčine.²²¹ Takrat naj bi postala veljavna druga kupna pogodba iz leta 1680.

Kranjski deželni stanovi so Janezu Sajfridu ob imenovanju za deželnega glavarja pripravili veličasten sprejem.²²² Za kranjskega glavarja je bil sicer razglašen že leta 1673, a v Ljubljano je prišel s to funkcijo 12. maja 1674.²²³ Njegova rezidenca je bila še vedno v Gradcu, vendar Valvasor sporoča, da je knez pogosto bival tudi na Kranjskem.²²⁴ Verjetno je večkrat potoval med Gradcem in Ljubljano, vsekakor je že leta 1673 v pismu bratu Kranjsko imenoval domovino.²²⁵ Sajfrid se je v Ljubljani udeleževal raznih slovesnosti, med drugim podelitve spričeval v jezuitski šoli in prireditve jezuitske kongregacije Kristusa na križu.²²⁶ V kongregacijo pri ljubljanskih jezuitih se je tudi vpisal²²⁷ in redno obiskoval kolegij tako kot njegov oče in ded. Novopečeni deželni glavar se je leta 1674 skupaj s številnimi deželnimi odličniki udeležil jezuitske evharistične procesije.²²⁸ Potem ko je bil razglašen za cesarskega namestnika, so jezuiti njemu na čast ob podelitvi nagrad uprizorili javno predstavo.²²⁹

Leta 1678 je deželni glavar posredoval pri deželnih stanovih za jezuite in njihovo pravico prodaje vina brez davka.²³⁰ Naloge deželnega glavarja pa so lahko bile tudi povsem drugačne narave: knez je leta 1690 posredoval v znamenitem sporu zakoncev Trilleg-Gallenberg. Oče prevarane soproge je namreč svojega prešuštniškega zeta zatožil pri deželnem glavarju, ta pa je Trillega poklical k sebi in ga pošteno oštel zaradi njegovega nekavalirskega vedenja.²³¹ Kaže, da je bil knez kranjski prestolnici naklonjen še leta 1707, ko je ustanovil fundacijo, namenjeno okrasitvi ljubljanske stolnice.²³² Zanimiva je tudi zgodba o Mihi Gladiku (Gladiku) iz Škofje Loke, ki mu je knez Janez Kristjan Eggenberg leta 1667 (torej še pred bratovim imenovanjem za deželnega glavarja)

Antonio Maderni: Janez Sajfrid knez Eggenberg, ok. 1702, nekdanji minoritski letni refektorij v Gradcu (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Renata Komič Marn)).

plačal šolanje za trobentača in ga pozneje zaposlil na svojem dvoru v Krumlovu, Gladik pa je leta 1674 zaposlil za službo deželnega trobentača v Ljubljani.²³³ Kaže, da so Eggenbergi s svojim mecenstvom spodbudno vplivali na razvoj glasbene umetnosti na Kranjskem v 17. stoletju.

Okrog leta 1666 je Janez Sajfrid kupil gosposčino Rakovnik pri Ljubljani (Kroissenegg), leta 1682 pa naj bi jo prodal kostanjeviškemu prelatu Janezu.²³⁴ Radics sporoča, da se je v gradu Rakovnik v 17. stoletju redno zbirala ljubljanska visoka družba.²³⁵ Janez Sajfrid naj bi imel med letoma 1674 in 1715 v Ljubljani na Novem trgu dve hiši in »Kocjančičev pusti svet«.²³⁶ V resnici je lastnik posesti na Novem trgu po letu 1713, ko je knez umrl, postal njegov sin Janez Anton Jožef, ta pa je septembra 1715 obe hiši prodal grofu Janezu Gašperju Kobenzlu, ki je bil takrat že kranjski deželni glavar.²³⁷ Eggenbergi so imeli v Ljubljani razen hiše tudi vrt, in sicer poleg Auerspergovega.

Oba brata sta bila velikodušna mecena in ljubitelja tako likovne kot glasbene in dramske umetnosti, vendar je bil Janez Sajfrid precej lahkomiseln in je neprevidno trošil svoje premoženje, ne da bi skrbel za prihodke. Njegova razsipnost je ustvarila ogromne

²²⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 147–148.

²²¹ Prav tam, str. 192. Velja opozoriti, da je knez Janez Vajkard umrl leta 1677 in da je lastništvo Postojne po tem letu uveljavljal njegov sin in dedič Ferdinand knez Auersperg.

²²² Sprejem je natančno opisal Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 196. Prim. tudi Dolničar, *Epitome*, str. 80.

²²³ Valvasor, *Die Ehre*, IX, str. 68.

²²⁴ Prav tam, str. 102.

²²⁵ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 196.

²²⁶ Kemperl, *Cerkveni ustanovi knezov Eggenberg*, str. 108.

²²⁷ Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 18.

²²⁸ *Letopis*, str. 277.

²²⁹ Prav tam.

²³⁰ Prav tam, str. 297.

²³¹ Žvanut, *Ločitev zakona*, str. 351; Žvanut, *Plemiške zgodbe*, str. 114.

²³² Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 18. Možno je sicer, da se ta omemba nanaša na Sajfridovega sina Janeza Antona Jožefa, ki je bil takrat kranjski deželni glavar.

²³³ Ludvik, Eggenbergi in eggenberški arhivi, str. 78.

²³⁴ Smole, *Graščine*, str. 413.

²³⁵ Radics, *Die Unterkrainger Bahnen*, str. 10.

²³⁶ Prenner, *Die Eggenberge*, 69, str. 274; Fabjančič, *Pivovarna »Pri črnem medvedu«*, str. 40, op. 11.

²³⁷ Prim. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 260. Kobenzl je leta 1725 sosednjo hišo odstopil Antonu Jožefu grofu Auerspergu, ki je imel na Novem trgu še druge posesti. Pozneje so dve hiši združili v tako imenovano Kobenzlovo palačo, Novi trg št. 2; prim. Fabjančič, *Pivovarna »Pri črnem medvedu«*, str. 40, op. 11.

Grobnica rodbine Eggenberg, minoritska cerkev Marije Pomočnice, Gradec (© Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana (foto: Renata Komič Marn)).

dolgove, ki jih niti cesarjeva naklonjenost v obliki posebnih privilegijev in bogatih dohodkov²³⁸ ni mogla zmanjšati. Leta 1682 je postal cesarski tajni svetnik, leta 1697 pa vitez zlatega runa.²³⁹ Kljub temu je kar po vrsti prodajal svoja posestva, velik delež pa je skupaj s kranjskim deželnim glavarstvom leta 1692 podelil svojemu edinemu sinu Janezu Antonu Jožefu. Umril je 5. oktobra 1713 v Waldsteinu, katastrofalno zadolžen. Na njegovo željo so ga pokopali pri minoritih, poleg prve žene Marije Eleonore princese Liechtenstein, srce pa v srebrni urni počiva v Maria Lankowitz.²⁴⁰ Na Kranjskem so leta 1821 zapisali, da je knez Janez Sajfrid umrl 21. avgusta 1713, ko ga je zadela kap.²⁴¹ Pri maši zadušnici za umrlega kneza so leta 1714 v Gradiški poslušali pridigo, ki jo je natisnil Mayr v Ljubljani. Iz te izvemo, da se je Janez Sajfrid dobro razumel s kranjskimi stanovi in da ga je Ljubljana imela za poosebljenje cesarjeve osebe, Kranjski pa naj bi kljub svojim finančnim težavam pogosto pomagal tudi z lastnimi sredstvi.²⁴²

Janez Anton Jožef Eggenberg

Janez Anton Jožef knez Eggenberg se je rodil leta 1669 v Strassu. Kot šestnajstleten je dal postaviti temeljni kamen zaobljubne kapele Brezmadežne v Algersdorfu.²⁴³ Leta 1691 je bil v njegovi prisotnosti položen temeljni kamen letnega refektorija pri graških minoritih,²⁴⁴ katerega ustanovitelj je bil

njegov oče Janez Sajfrid. Kmalu zatem se je poročil v Pragi,²⁴⁵ leta 1692 pa je že prevzel kranjsko deželno glavarstvo.²⁴⁶ Še pred tem mu je oče v uživanje predal kranjska posestva Hošperk, Šteberk in Logatec, večina eggenberskih štajerskih posesti pa je bila tako ali tako že v njegovi lasti.²⁴⁷ Kot kranjski deželni glavar je bival večinoma v Ljubljani.²⁴⁸ Bil je šibkega zdravja in je leta 1714 napravil oporoko, približno takrat pa se je zaradi slutnje smrti očitno odpovedal deželnemu glavarstvu, saj je septembra 1715 obe hiši na Novem trgu v Ljubljani prodal Janezu Gašperju Kobenzlu, ki ga kupna pogodba omenja že kot kranjskega deželnega glavarja.²⁴⁹ Umril je v začetku leta 1716, v skladu z navodili v oporoki so ga pokopali v rodbinski grobnici pri minoritih v Gradcu.²⁵⁰

Sajfridov edini dedič je bil »des heiligen römischen Reichs Fürst Und Herr zu Eggenberg, Herzog zu Krummau, gefürsteter Graf zu Gradisca, Graf zu Adelsberg, Herr zu Aquileja, zu Pettau, Ehrenhausen, Radkersburg, Straß, Liebenau, Plankenwart, Waldstein, Thal, Gösting, Stübing, Wildon, Herbersdorf, Robitsch, Weitersdorf, Alban, Haasberg, Kaltenbrunn, Kleinhäusel, Kroiseneck, Laas, Loitsch, Nußdorf, Schneeberg, Steegberg, Weisenfels, Friedstein, Veldes, Sichelberg, Senftenberg und Oberwaldsee, oberster Erblandkämmerer in der Steyermark, oberster Erbmarschall in Oesterreich ob und unter der Enns, oberster Erbmundschenk und Landeshauptmann im Herzogthume Krain und der windischen Mark, k. k.

²³⁸ Za privilegije, ki jih je cesar podelil obema bratoma, gl. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 198–200.

²³⁹ Luschin, *Die Münzen und Medaillen*, str. 36.

²⁴⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 205.

²⁴¹ Historisches Tagebuch, 33, str. 129.

²⁴² Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 207.

²⁴³ Prav tam, str. 158.

²⁴⁴ Prav tam, str. 258.

²⁴⁵ Prav tam.

²⁴⁶ Dolničar, *Epitome*, str. 87.

²⁴⁷ Oče, ki se je močno zadolževal tudi pri svoji soprogi, mu je moral po njeni smrti predati gospostva Eggenberg, Thal in Algersdorf, dva mlina in še gospostvo Rogatec; prim. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 258.

²⁴⁸ Prav tam, str. 259.

²⁴⁹ Prav tam, str. 260.

²⁵⁰ Prav tam, str. 261.

Janez Kristjan II. knez Eggenberg, 1706, Deželni muzej Joanneum, Gradec (Barbara Kaiser: *Schloss Eggenberg*, Graz 2006).

wirklicher geheimer Rath und Kämmerer.«²⁵¹ Z očetom se ni dobro razumel, po materini smrti se je navezal na teto Marijo Ernestino,²⁵² ki je Jožefa leta 1693 skupaj z možem Janezom Kristjanom obiskala v Ljubljani, kar je bilo vsem trem v veliko veselje.²⁵³ Šlo je za prav poseben dogodek, ki so se ga spominjali še v 19. stoletju.²⁵⁴ Zanimivo je, da je leta 1693 dokumentiran obisk Janeza Kristjana v Gradiški.²⁵⁵ Stric in teta, ki nista imela otrok, sta torej iz Gradiške prišla tudi v Ljubljano, najbrž čestitat nečaku za imenovanje za kranjskega deželnega glavarja. Dolničar omenja v letu 1693 še eno zanimivost v zvezi z mladim knezom: tega leta so v Tržaškem zalivu ulovili ogromno želvo, ki so jo podarili Janezu Antonu Jožefu, lahko pa so si jo ogledale tudi radovedne množice.²⁵⁶

Knez se je redno udeleževal slovesnosti ob gradnji in posvetitvi nove ljubljanske stolnice.²⁵⁷ Tudi

pri jezuitih se je rad oglasil. V bratovščinsko knjigo kongregacije na križu umirajočega Kristusa se je vpisal skupaj z ženo Marijo Šarloto, rojeno grofico Sternberg,²⁵⁸ leta 1695 pa še v Marijino kongregacijo Vnebovzete.²⁵⁹ Očitno deželni glavar ni v ničemer zaostajal za svojim očetom in je tudi finančno podpiral deželo Kranjsko. Janez Anton Jožef je umrl 9. januarja leta 1716, 11. novembra istega leta pa je kneginja vdova prodala zadnje kranjske posesti, Hošperk, Šteberk in Logatec Janezu Gašperju grofu Kobenzlu, novemu kranjskemu deželnemu glavarju.²⁶⁰ Tako so se vezi Eggenbergov s Kranjsko dokončno pretrgale. Istočasno se je pretrgala tudi družinska linija, saj je le nekaj mesecev pozneje, 23. februarja 1717, zaradi vnetja slepiča v trinajstem letu starosti umrl Janez Kristjan II., sin zadnjega kranjskega deželnega glavarja iz rodbine Eggenberg in zadnji knez Eggenberg.

Iz gornjih podatkov je razvidno, da so bile vezi Eggenbergov s Kranjsko in Spodnjo Štajersko zelo močne. Po imenovanju Janeza Ulrika za deželnega glavarja Kranjske je ta dežela postala druga domovina štajerske rodbine.²⁶¹ Njeni člani so se pogosto zadrževali na slovenskem ozemlju ter redno bivali v Ljubljani in na številnih kranjskih posestih, ki so jih načrtno in sistematično nakupovali ter tako širili meje svoje posesti v Notranjeavstrijskih deželah. Eggenbergi pa so tako Kranjsko kot Spodnjo Štajersko zaznamovali tudi s svojimi umetnostnimi naročili, ki ostajajo predmet nadaljnjih poglobljenih raziskav.

LITERATURA

Becker, Ulrich: The Beginnings – the 15th Century. Balthasar Eggenberger and his estate near Graz. *Schloß Eggenberg* (ur. Barbara Kaiser). Graz: Christian Brandstätter Verlag, 2006, str. 9–23.

Bizant, Milan: Marijine kongregacije v ljubljanskem jezuitskem kolegiju. *Jezuitski kolegij v Ljubljani (1597–1773)*. Zbornik razprav (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove, Inštitut za zgodovino Cerkev Teološke fakultete, 1998 (Redovništvo na Slovenskem, 4), str. 137–156.

Blaznik, Pavle: Loško gospostvo v času Eggenbergovega najema (1591–1604). *Loški razgledi*, 11, 1964, str. 43–49.

Caesar, Aquilin Julius: *Beschreibung des Herzogthums Steyermark. Erster Theil*. Grätz: Alois Tusch, 1802.

²⁵¹ Polsterer, *Grätz*, str. 389.

²⁵² Prim. Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 203.

²⁵³ Dolničar, *Epitome*, str. 88.

²⁵⁴ Historisches Tagebuch, 9, str. 33, omenja datum obiska, 3. marec 1693.

²⁵⁵ Valentinitich, *Die Grafschaft Gradisca*, str. 93.

²⁵⁶ Dolničar, *Epitome*, str. 88.

²⁵⁷ Za podroben opis slovesnosti in knezovo vlogo gl. Dolničar, Lavrič, *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve*, str. 281–355.

²⁵⁸ Njun združeni grb je naslikan v bratovščinski knjigi na fol. 14.

²⁵⁹ Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 18.

²⁶⁰ Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg*, str. 263. Smoletova sicer navaja kot datum prodaje 10. januar 1717, prim. Smole, *Grasčine*, str. 267.

²⁶¹ Heydendorff, *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg*, str. 70.

- Caprin, Giuseppe: *Alpi Giulie*. Trieste: Stabilimento artistico tipografico G. Caprin, 1895.
- Caprin, Giuseppe: *Pianure Friulane*. Trieste: Italo Svevo, 1892.
- Curk, Jože: *Gornja Radgona in okolica*. Maribor: Obzorja, 1989.
- Die Freiherrn und Grafen von Khisel. *Illyrisches Blatt*, 23, 8. junij 1833, str. 91–94.
- Dienes, Gerhard M., Kubinzky, Karl A.: *Eggenberg. Geschichte und Alltag*. Graz: Stadtmuseum Graz, 1999.
- Dolinar, France Martin: *Das Jesuitenkolleg in Laibach und die Residenz Pleterje. 1597–1704*. Laibach: Theologische Fakultät, 1976.
- Dolničar, Janez Gregor in Ana Lavrič: *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. Ljubljana 1701–1714*. Ljubljana: Založba ZRC, 2003.
- Dolničar, Janez Gregor: *Epitome chronologica, continens res memorabiles, nobilis, & antiquissimae urbis Labacensis, Metropolis inlyti Ducatus Carnioliae. Ab orbe condito, usque ad annum Christi, M.DCC. XIV*. Labaci: Formis, J. G. Mayr, 1714.
- Erschenjak, Simon in Victor Schetina: *Heimatkunde des Bezirkes Oberradkersburg*. Radkersburg: Franz Frick, 1887.
- Fabjančič, Vladislav: Pivovarna »Pri črnem medvedu«. *Kronika slovenskih mest*, 7/1, 1940, str. 38–44.
- Felsner, Josef: *Pettau und seine Umgebung. Topographisch-historisch-statistische Skizzen*. Pettau: W. Blanke, 1895.
- Frank, Karl Friedrich von: *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die österreichischen Erblande bis 1806, sowie Kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum Alt-österreichischen Adels-Lexikon, 1823–1918. 1. Band. A–E*. Schloss Senftenegg: Selbstverlag, 1967.
- Glonar, Joža: Mader Janez Melhijor. *Slovenski biografski leksikon*, 2 (ur. France Kidrič, Franc Ksaver Lukman). Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933–1952.
- Gruden, Josip: Slavni dan Slovencev pri Sisku. 22. dan rožnika 1593. V proslavo 300-letnice. *Dom in svet*, 6/6, 1893, str. 271–279.
- Heydendorff, Walther Ernest: *Die Fürsten und Freiherren zu Eggenberg und ihre Vorfahren*. Graz: Verlag Styria, 1965.
- Historia annua Collegii Societatis Jesu Labacensis (1596–1691)* (ur. France Baraga). Ljubljana: Družina, Provincialat Družbe Jezusove, 2002.
- Historisches Tagebuch für Krain. *Illyrisches Blatt*, 9, 2. 3. 1821, str. 33, in 33, 17. 8. 1821, str. 129.
- Ilwof, Franz in Karl F. Peters: *Graz. Geschichte und Topographie der Stadt und ihrer Umgebung*. Graz: Verlag der Geschäftsführung der 48. Versammlung der Deutschen Naturforscher und Ärzte, 1875.
- Janisch, Josef Andreas: *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark: mit historischen Notizen und Anmerkungen*. Graz: Leykam-Josefstahl, 1878.
- Kačičnik Gabrič, Alenka: Arhivsko gradivo graščine Snežnik. *Kronika*, 48/1–2, 2000, str. 3–13.
- Kaiser, Barbara: *Schloß Eggenberg*. Graz: Steiermärkisches Landesmuseum Joanneum, 1994 (Veröffentlichungen der Abteilung Schloß Eggenberg, 7).
- Kaiser, Barbara: *Schloss Eggenberg*. Wien: Christian Brandstätter Verlag, 2006.
- Kärnten und Steiermark in Wort und Bild*. Wien: Palas, 1886.
- Kemperl, Metoda: Cerkevni ustanovi knezov Eggenbergov v 17. stoletju na Kranjskem. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 43, 2007, str. 105–138.
- Kemperl, Metoda: *Romarske cerkve – novogradnje 17. in 18. stoletja na Slovenskem: arhitekturni tipi, poslikava, oprema* (tipkopis doktorske disertacije). Ljubljana: Univerza, 2001.
- Kohlbach, Rochus: *Die barocken Kirchen von Graz*. Graz: Grazer Domverlag, 1951.
- Lavrič, Ana: *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja. Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2007 (Elektronske izdaje Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta).
- Lavrič, Ana: *Ljubljanska stolnica. Umetnostni vodnik*. Ljubljana: Družina, 2007.
- Lavrič, Ana: Prispevek k stavbni zgodovini samostana in cerkve bosonogih avgustincev v Ljubljani. *Acta historiae artis Slovenica*, 17/2, 2012, str. 103–136.
- Lavrič, Ana: *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1988 (Dela, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, 32/1).
- Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691)* (ur. France Baraga). Ljubljana: Družina: Provincialat Družbe Jezusove, 2003.
- Ludvik, Dušan: Eggenbergi in eggenberški arhivi. *Kronika*, 19/2, 1971, str. 77–81.
- Luschin, Arnold: *Die Münzen und Medaillen der Familie Eggenberg*. Graz: Verlag des histor. Vereines, 1866.
- Maraschek, Gerhard Bernd: *Die Fürsten zu Eggenberg. Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums* (Phil. Diss.). Graz: Universität, 1968.
- Mistruzzi di Frisinga, Carlo: *La nobiltà del principato di Gradisca*. Madrid: Instituto Internacional de Genealogia y Heráldica, 1955.
- Mutschlechner, Martin: *Die Fürsten von Eggenberg als Herzöge von Krumau. Kontinuität und Wandel in Südböhmen im 17. Jahrhundert* (Dipl., Univ.). Wien: Universität, 2007.
- Nachtrag zu dem im Illyr. Blatte Nr. 29 mitgetheilten Artikel über den Fürstbischof von Laibach

- Otto Friedrich Grafen von Buchheim. *Illyrisches Blatt*, 30, 28. 7. 1838, str. 118.
- Ogrin, Rafael: Iz vrhniške preteklosti. *Kronika*, 9/1, 1961, str. 1–4.
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und die Diözese Lavant, VII, Das Dekanat Robitsch*. Marburg: Selbstverlag, 1889.
- Podlogar, Leopold: Iz zgodovine kranjskih trgov, 12. Planina. *Vrtec*, 56/1, 1925–1926, str. 30–33.
- Polec, Janko: Perizhoffer pl. Perizhoff auf Ehrenhaimb, Marko Jožef. *Slovenski biografski leksikon 2* (ur. France Kidrič, Franc Ksaver Lukman). Ljubljana: Zadržna gospodarska banka, 1933–1952.
- Polsterer, Adalbert Johann: *Grätz und seine Umgebungen*. Grätz: F.W. Damian und W. Sorge, 1827.
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 17. stoletje, 1. del. Od Billichgrätzov do Zanettijev*. Ljubljana: Viharnik, 2014.
- Prenner, Karl: Die Eggenberge. *Carniolia*, 4/69, 1841, str. 274–275, 277–279; 4/71, 1842, str. 281–282; 4/72, 1842, str. 286–287.
- Radics, Peter von: *Adelsberg und seine Grotten*. Triest: Lloyd, 1861.
- Radics, Peter von: Culturhistorisches aus Crain. *Blätter aus Krain*, 8/30, 1864, str. 119–120.
- Radics, Peter von: *Die Unterkrainger Bahnen. Eine volkswirtschaftliche Studie*. Wien: Verlag D. O. U. Revue, 1893.
- Reisp, Branko: Zgodovino pisje v Sloveniji o bitki pri Sisku. *Bitka pri Sisku 1593–1993* (ur. Matija Žargi). Ljubljana: Narodni muzej, 1993, str. 41–48.
- Resman, Blaž: Šentjakobska cerkev v 18. stoletju. *Jezujski kolegij v Ljubljani (1597–1773)*. Zbornik razprav (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove, Inštitut za zgodovino Cerkev Teološke fakultete, 1998 (Redovništvo na Slovenskem, 4), str. 189–228.
- Ruck, Barbara in Friedrich Kryza-Gersch: *Schloß Eggenberg. Ein Führer durch die Sammlung*. Graz: Abteilung Schloss Eggenberg am Landesmuseum Joanneum Graz, 1984.
- Ruck, Barbara: *Hans Adam Weissenkircher. Fürstlich Eggenbergischer Hofmaler. Ausstellungskatalog*. Graz: Abteilung Schloss Eggenberg am Landesmuseum Joanneum Graz, 1985.
- Rutar, Simon: *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. Zgodovinski opis 1893. Faksimile s spremno besedo*. Nova Gorica: Branko; Ljubljana: Jutro, 1997.
- Rutar, Simon: *Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra*. Ljubljana: Matica Slovenska, 1896.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, 3. Notranjska, 1. Med Planino, Postojno in Senožecami*. Ljubljana: Viharnik, 2005 (Grajske stavbe, 17).
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, 3. Notranjska, 2. Med Idrijo in Snežnikom*. Ljubljana: Viharnik, 2006 (Grajske stavbe, 18).
- Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz*. Graz: „Lydia Schiviz von Schivizhoffen“, 1909.
- Schreiner, Gustav: *Grätz. Ein naturhistorisch-statistisch-topographisches Gemälde dieser Stadt und ihrer Umgebungen*. Graz: Ferstl, 1843.
- Schuster, Paul: *Capella Beate Marie Virginis Sita In Castro Eckenperg. Die gotische Marienkapelle in Schloss Eggenberg* (Phil. Diss.). Graz: Universität, 2009.
- Schweigert, Horst: *Die Pfarrkirche und das Eggenberger Mausoleum in Ehrenhausen*. Salzburg: Verlag St. Peter, 1996.
- Sekolec, Jernej: O družabni igri kranjskega plemiča in njegovega učitelja iz 17. stoletja in o geografiji, brez katere so velika dejanja nema in zgodovina slepa. *Kronika*, 55/3, 2007, str. 365–386.
- Slana, Lidija: Iz zgodovine gradu in gospostva Snežnik na Notranjskem. *Kronika*, 48, 2000, str. 20–41.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Sonntag, Job Vinzenz: Das fürstliche Haus Eggenberg. *Carniolia* 3/30, 1840, str. 117–118; 3/31, 1840, str. 121–122; 3/32, 1840, str. 125–126.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, 2. Med Prekmurjem in porečjem Dravinje*. Ljubljana: Viharnik, 1991 (Grajske stavbe, 2).
- Tancik, Ferdinand: Grbi v kapeli sv. Jurija na Ljubljanskem gradu. *Kronika*, 18/3, 1970, str. 158–169.
- Valentinitsch, Helfried: Die Grafschaft Gradisca unter der Herrschaft der Fürsten Eggenberg 1647–1717. *Zeitschrift des historischen Vereins für Steiermark*, 87, 1996, str. 87–103.
- Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre deß Herzogtums Krain*. Laibach-Nürnberg: Wolfgang Moritz Endter, 1689.
- Veider, Janez: *Stara ljubljanska stolnica. Njen stavbni razvoj in oprema*. Ljubljana: Umetnostno zgodovinsko društvo, 1947 (Razprave Umetnostno zgodovinskega društva, 1).
- Vidmar, Polona: Lastniki gradu. *Muzejske zbirke v Ptujem gradu. Sprehod skozi zgodovino, pogled čez obzorje* (ur. Andrej Brence). Ptuj: Pokrajinski muzej, 2006.
- Vrhovec, Johannes: *Die Wohlöbl. Landesfürstl. Hauptstadt Laibach*. Laibach: Selbstverlag, 1886.
- Zahn, Joseph von: *Steirische Miscellen. Zur Orts- und Culturgeschichte der Steiermark*. Graz: Moser, 1899.
- Záloha, Jiří in Vladimír J. Sedlák: Eggenberské a schwarzenberské nobilitační diplomy. *Heraldika a genealogie XXI, XXII*, Praha, 1989.
- Záloha, Jiří: Beziehungen der am Hofe der Fürsten zu Eggenberg in Český Krumlov (Böhmisches-Krumau) in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts wirkenden Künstler zu Oberösterreich. *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*, 1985, str. 529–544.

Žvanut, Maja: Ločitev zakona pred tristo leti. *Zgodovinski časopis*, 50/3, 1996, str. 343–356.

Žvanut, Maja: *Plemiške zgodbe. Kranjsko plemstvo v šestnajstem in sedemnajstem stoletju*. Ljubljana: Vi-harnik, 2009.

Zwiedineck-Südenhorst, Hans von: *Hans Ulrich Fürst von Eggenberg, Freund und erster Minister Kaiser Ferdinand II.* Wien: Wilhelm Braumüller, 1880.

Zwiedineck-Südenhorst, Hans von: Ruprecht von Eggenberg. Ein österreichischer Heerführer des 16. Jahrhunderts. *Mitteilungen des Historischen Vereins für Steiermark*, 26, 1878, str. 79–163.

S U M M A R Y

A short history of the Eggenberg family with a special emphasis on the Slovenian territory

The foundations for the swift rise of the modest Graz-based bourgeois family of Eggenberg were set by their trade and financial business. From as early as the 15th century onwards, the Eggenbergs held key town mint and exchange rights, and quite often used their wealth to help the emperor. As generous benefactors they also funded church and monastic institutions. The 15th century witnessed the formation of the Graz branch of the family, which was elevated into nobility before 1485, as well as the Ehrenhausen branch, which died out in 1646. The most distinguished representative of the latter was the military leader Rupert of Eggenberg, one of the victors in the Battle of Sisak. In the 16th century, Seifried of Eggenberg from the Graz branch became the Mayor of Graz and one of the wealthiest men in the province. He, too, maintained close ties with the imperial family by providing the emperor with financial loans. His son Johann Ulrich became the first counsellor to the archduke and later emperor Ferdinand II in the 1590s, and was appointed provincial governor first

of Carniola (1602) and then of Styria (1623); he was soon elevated to count, and later to prince and hereditary duke. Systematic purchases of numerous Carniolan and Lower Styrian estates, combined with the relocation of Ulrich's mother Anna Benigna to Carniola testify to the fact that Johann Ulrich expanded his influence, despite the many duties he held at the court, and prudently invested most of his money in the present-day territory of Slovenia. Anna Benigna, who took active part in the re-Catholisation of the provincial capital, was buried at the Chapel of St. Ulrich of Ljubljana's Jesuits. Ten years later, the heart of her son, who also died in Ljubljana, was put in her coffin as well. Ulrich's son Johann Anton, who became the provincial governor of Carniola in 1635, determinedly spread the Eggenberg estates in Carniola. He supported the Ljubljana Jesuits as generously as his father and is considered to have co-founded the Ljubljana Monastery of the Discalced Augustinians together with his father and sons. He, too, met an early death in Ljubljana, but was buried in the family vault at the Minorite Monastery in Graz. The family property was split between his sons Johann Christian and Johann Seifried. However, the uneconomic practices pursued by the younger brother, who had taken over the estates in Carniola and Styria, soon bore visible consequences. His lavish lifestyle left him with major debt that could not be alleviated even through the emperor's favours in the form of special privileges and rich sources of income. In 1692, Seifried passed the Carniolan provincial governorship and the unsold estates to his son Johann Anton Josef, who financially supported the province as well. Johann Anton Josef died on 9 January 1716 and in that same year the princely widow sold the last remaining Carniolan estates at Hošperk, Šteberk and Logatec to Johann Caspar Count Kobenzl, the new provincial governor of Carniola. The ties of the Eggenberg family to Carniola were completely broken, and just a few months later the family line became extinct with the death of merely thirteen-year-old Johann Christian II, the son of the last Carniolan provincial governor from the Eggenberg family and the last prince Eggenberg.